

Præsten Nic. Jæger og hans Kamp imod Bøndernes „Sommer-Riden“ paa Møen.

Ved Holger Fr. Rørdam.

Læseren af efterfølgende Blade vil formentlig faa et meget stærkt Indtryk af en alvorlig (pietistisk) Præsts energiske, man kunde næsten sige heltemodige Kamp for at hævde sit Standpunkt i Dommen over en gammel — uden Tvivl oprindelig hedensk — Folkeskik, der gjennem mange Aarhundreder, havde fortsat sit Liv iblandt Almuen, skjønt den i alt Fald i det lutherske Tidsrum jevnlig havde mødt skarp Modstand fra Kirkens Side.

Inden vi gaa over til Meddelelsen af de Aktstykker, som oplyse den møenske Præsts ihærdige Modstand mod Bøndernes Riden Sommer i By, skulle vi hidsætte, hvad vi ellers vide om ham.

Nicolaj Jæger var født 1697 i Hammel Sogn ved Frijsenborg, paa hvilket Gods hans Fader, Jørgen Ibsen Jæger, var Birkedommer og Inspektør. Moderen hed Christine Sofie v. Keyn. Den 30. Juni 1714 indskreves han ved Universitetet, privat dimitteret af Hr. Terkel Nissen, Præst i Ormslev og Kolt, og tog Aaret efter den filosofiske Baccalaurgrad, samt den 4. Juli 1718 theologisk Attestats med Non cont.¹⁾ Som Kandidat var han en Tid i Huset hos

¹⁾ Univ. Matrikel. Wiberg, Alm. dsk. Præstehistorie III, 188. Det i sidstnævnte Skrift angivne Fødselsaar maa rettes, da Jæger i en Indberetning af 28/10 1738 selv siger, at han da var 41 Aar gl.

Sjælands Biskop Christen Worm¹⁾), vistnok som Famulus eller Amanuensis, hvortil han synes at have egnet sig godt, da han baade skrev en god Haand og besad stor Lethed og Dygtighed i skriftlig Fremstilling. Desuden var han i Besiddelse af Evne til at skrive Vers, hvad han lagde for Dagen, da han i Anledning af Anna Sofia Reventlows Indtog som Dronning i Kjøbenhavn udgav et Skrift paa Vers med Titel:

Poëtisk Relation om det prægtige Indtog, som
Hendes Majestet voris Allernaadigste Dronning Anna
Sophia — — gjorde her til Hoved-Staden Kiøben-
havn den 16 Julii Ao: 1721. (24 Sider i 4°).

Toget udgik fra Frederiksberg Slot, og Forfatteren har af Selvsyn beskrevet det prægtige Optog. Emnet var ikke let at behandle paa Vers, og Forfatteren er da heller ikke altid lige heldig; men i det hele har han dog givet et anskueligt Billede af Stadsen og al den brogede Tummel og Støj, der ledsagede Indtoget. For ham selv har Skriftet, der ikke sparer paa Virak for den nye Dronning, vistnok været af den Virkning, at det snart efter skaffede ham Præstekald, idet han under 26. December 1721 beskikkedes til Sognepræst i Elmelunde paa Møen. Embedet har han da tiltraadt 1722, og samme Aar er han formodentlig indtraadt i Ægteskab med Cathrine Sofie Ørbech, der ved ham blev Moder til en stor Børneflokk.

I det ovennævnte Skrift er der ikke den mindste Andtydning af, at Nic. Jæger tilhørte den pietistiske Retning, tvertimod tyder Skriftet snarere paa det modsatte. Det er ikke Pietismens Sprog, naar Forfatteren præsenterer Læseren nogle af de Krigerskikkelser, der i Optoget gik foran Dronningen, i følgende Ord:

De Brigadierer først i Hue saa dierve mødte,
Lod Hesten træde for, som Ild af Skoen stødte,

¹⁾ Dette omtaler han selv i et Brev i det følgende.

Og havde Minde af den forrig Skick og Form,
Da hver stod Klippe-fast i Krigens vældig Storm.
Og dennem fulgte næst de friske Generaler,
Om hvis Forstand og Dyd mand allevegne taler,
Det dappede Løve-Mood hos dennem hver og en
Af Øyne gnistred ud som Ild af Flintesteen.

Det vækker derfor vor Forundring senere i Jæger at finde en udpræget Repræsentant for Pietismen i den Skikkelse, som Retningen den Gang sædvanlig havde, da man ved skarp Anvendelse af de Midler, Statens Love tilbød, søgte at holde Folk under Kirkens Lydighed. Naar Omslaget er sket med Præsten i Elmelunde, vide vi ikke med Vished; men i alt Fald fra Aaret 1728 af finde vi hos ham den ubønhørlige Strængighed og Fordringsfuldhed, der i hin Tid var ejendommelig for mange af de Præster, der med Liv og Sjæl havde sluttet sig til den pietistiske Retning, men utvivlsomt ogsaa en tilsvarende Iver og Samvittighedsfuldhed i Embedsførelsen. Nic. Jæger minder i den Henseende ikke saa lidt om Thomas von Westen i dennes første Periode, som Præst i Veø og Midtpunkt i »Systjernen«¹⁾. Naar han (J.) ansaa noget for rigtigt, skulde det sættes igjennem, hvad det end kostede, og hvor mange Fjender han end derved skabte sig. Dette træder skarpt frem i en Sag, Jæger i det ovennævnte og følgende Aar havde med sin Degn — en Sag, der maaske ved en anden Lejlighed kan meddeles, da den i flere Henseender er mærkelig. Der var imidlertid den store Forskjel paa Th. v. Westens og N. Jægers Stilling, at medens den første i den nævnte Periode stod omgivet af en Kreds af lige-sindede Præstevener, saa stod Jæger alene paa Møen. Hans Provst, Mag. Jørgen Huulbech i Stege, var uden Tvivl en brav og duelig Mand af den gamle Skole²⁾, og oprindelig

¹⁾ Se min Biografi af Thomas von Westen i Skriftet •Thronhjelm i Fortid og Nutid• (1897).

²⁾ Se Dansk biografisk Lexikon VIII, 185. Museum, Tidsskr. for Historie og Geografi 1895 II, 35 ff.

har Provsten vistnok givet den unge og nidkjære Præst sit Bifald, men efterhaanden maatte han dog tage Afstand fra ham, da han ikke i nogen Maade vilde lade sig sige, men blev ved sit, skjønt han derved efterhaanden fik alle sine overordnede imod sig.

I følgende Brev fra Hr. Jæger til Stiftets Biskop have vi en foreløbig Prøve paa hans kirkelige Nidkjærhed, der dog i dette Tilfælde vel ikke gik videre, end at hans Foresatte kunde følge ham.

Deres Eminence!

Høy-Edle, Høyærværdige Hr. Biskop!

Høygunstige Herre!

Der er for noged siden kommen een Mand fra Præstøe til mit Sogn, nafnl: Johan Hageman, som tilforn har tient ved Krigen, uden Tvivl for Corporal, men har nu festet een Bonde-gaard i Elmelunde. Denne Mand hafde jeg meget at bestille med, førend dend Kongel. Forordning nu kom om Sabbathens Helligholdelse¹⁾, at hand intet ville gaae i Kirke.

Nu, siden Forordningen kom, gaar hand endelig i Kirken, men bruger dog saadane Ting, som i Forordningen icke egentlig røres om, men ere ellers til stor Forargelse for Mee-nigheden, nemblig:

Hand kommer icke i Kirke, førend Præsten er færdig at gaae paa Prædikestolen, og undertiden efter, da hand dog boer Kirken næst, og gaaer saa igien af Kirken, naar Præsteu er gaaet af Prædickestolen.

Under Bønnerne af Prædickestolen staar hand enten op og seer sig omkring, eller og hand sætter sig, lænendes sig op til Bag-stycked af Stolen, og ligger dend eene Arm ud med Ræcked og dend anden ud ofver Stole-døren, havende sine Øyne nu hid nu did, uden ald Guds frygt og Andagt.

Under Prædicken kaster hand Armene sammen, og sætter sig saa til at sove, og naar hand inted kand faae Roe for Got-folck, som væcker ham, at sidde saaledis, saa tar hand

¹⁾ Forordningen af 21. April 1730.

sin forede Hue og sætter for sin Pande mod Forstycked; der med sover hand frit til.

De andre Guds Børn i Meenigheden de blive tilstede, de fleeste, efter Tienesten, og de gamle lade sig smugt bekvemme icke allene at giøre Rede for, hvad de har hørt af Prædicken, hvilcked de og kunde ti ald Fornøyelse, men de blive end ydermere, til Catechisationen er til Ende med de unge. Men alt dette foragter hand og vil inted vide af nogen Underviisning at sige, da jeg dog fornemmer, at hand trænger meget hart dertil.

Eet ond Forligelsemaal har der fra Begyndelsen været imellum ham og hans Hustrue. Hand er mange Gange baade i Guds, hans eget og mit Huus bleven formanet og paamindt. Og nu forleden, jeg fornem, at nogen af Meenigheden støtte sig sær paa ham, og spurte mig ad, om hand var af vor Religion, skickede jeg Degnen til ham, at hand ville komme ned til mig, men jeg var siug og kunde icke komme til ham. Thi jeg meente endnu eengang at prøve det ved hemmelig Formaning. Men hand ville icke komme. Der paa 8tte Dage derefter beder jeg atter Degnen at tage een til sig og kalde ham til mig, og da hafde jeg og kaldet Medhielperne.

Han kom endelig efter et Par Timers Forløb eller meere. Men, der hand kom, ville hand hverken lade sig formane, undervise eller paaminde, vilde inted høre der af, og det lidet, hand fick at høre, svarte hand kort Ney til, at hand icke ville efterkomme. Referered sig til, hand hafde været Soldat, og den Berømmelse, hand hafde indlagt sig i Danmarck. Gick saa iligst til Døren, og spurte, om hand kunde komme til Alters paa Søndag. Jeg svarede, om hand vilde omvende sig og love Bedring. Hand svarede, hand kunde inted blive anderledis, end hand var, og hand troede paa Een almægtig Gud, Jesum Christum og dend Hellig Aand. Far vel!

Om nogle af disse Ting hafver jeg tilskrevet Hans Velærværdighed Prousten og faaet hans Resolution saa vidt. Men efterdi det continuerer og bliver værre, siunes jeg icke imod Loven at kunde undlade, at jeg jo her med underdanigst maa incommodere Deris Eminence, i underdanigst Vente at erholde

Deris Eminences høgyældende Resolution til min vedbørlig Efterrætning, Der jeg, for at Deris Eminence kunde være dis mere forsickred om Sagen, hafver i Dag haft begge Medhielpere med mig hos Prousten, at hand selv kunde høre deris Ord om alleting, undtagen det, som hemmelig passeret imellum os, hvileket de inted kunde vide af. Jeg forbliver med underdanigst Respect

Deris Eminences (osv.)

Hiertebierg d. 26 Septbr.
1730.

underdanige Tiener
Nicolay Jæger.

Paa Brevet, der bærer Udskrift til Biskop Christen Worm, findes følgende Paategning af Provsten:

Ligesom her ofven for af Hans Velærværdighed Hr. Jæger om dend uærbødige og forargelige Bonde Hageman er omskrevet, saa hafver og Præstens Medhielpere i dag i min Overværrelse tilstaaet; hvorfor jeg tillige med Hr. Jæger vilde ydmygst tilbede os Deres Højærværdigheds gode og gunstige Resolution, hvorved kunde itide raadis Bod paa dend Synderis Forargelse. Med Velsignelsers Tilynskning (osv.).

J. Huulbech.

I sit Segl fra en vis Periode førte Nic. Jæger nogle Emblemer med Overskrift: »Værer snilde som Slanger, eenfoldige som Duer«. Hertil kan bemærkes, at der i den Maade, hvorpaa Manden siden førte sit Forsvar, er ikke lidt, der vidner om Snildhed. Eenfold kan vel heller ikke frakjendes ham, for saa vidt han vilde eet. Fra vort Standpunkt kunne vi vel mene, at han ved en sagtmodigere Færd kunde have opnaaet en rigere Frugt af sin sikkert overordentlig flittige og nidkjære kirkelige Virksomhed, medens han nu stødte Folk fra sig og beredte sig selv mange bitre Timer; men derfor kunne vi dog ikke mis kjende, at Eensidighed under givne Forhold kan have sin Betydning, ja vel endog sin Berettigelse.

Nu følge Aktstykkerne i den Sag, der giver Nic. Jægers Skikkelse en vis kirkehistorisk Mærkværdighed, idet den stiller en hel kirkelig Livsretning frem for vort Øje.

Deris Eminence!

Høy-ædle, Høy-ærværdige Hr. Biskop!

Min Høygunstige Patron!

Ved eet St Hans Landemodes Monitum 1707 er det befalede Prousterne at ofverlegge med Præsterne, hvorledis det meget forargelige Sommer-gilde og Spøgen kunde afskaffes, efterdi Loven dog pag. 875 art. 11 forbyder saadan lætfærdig Leegen alle-tiider. Hvilcked jeg og har holdt mig efterrættelig, at sligt nu i elleve Aar, Elmelunde Mee-nighed har været mig betroed, her har været afskaffed, indtil nu i Aar at trende Boemænd her i Sognet, nafnlige Jens Brant, Hans Møller og Anders Larsen, alle i Elmelunde Bye, har trængt igiennem og faaet Eendeel af Sognets Ungdom til sig, nogle af hver Bye, og igien begyndt dette forargelige Væsen næst afvigte Søndag dend 3die efter Hellig Trefoldigheds strax efter Prædicken, medens dend øfrige Ungdom endnu var i Kirken til Læsning.

Hvilcket jeg icke har kundet efterlade Deris Eminence allerydmyst at tilkiende-give formedelst de meget forargelige Omstændigheder, som her ved ere faldne.

1. Hafver bem^{te} trende Mænd i Elmelunde Bye af andre Byer i Sognet sancket saa mange Unge, at de bleve ungefær 16 i Tallet, som til dette Verck lode sig ofvertale og forføre.

2. Een af bem^{te} Mænd, nafnlig Hans Møller i Elmelunde, førend hand gick til dette Verck, gick hand først til Degnen og lod sig tegne til Alters til næste Søndag.

3. Saa mange af de Unge, som her til hafde laded sig forføre, gick strax ud af Kirken og vilde icke blive til Læsning og Underviisning, endskiønt de vare advarede.

4. Medens de andre bleve i Kirken til Læsning, begyndte disse uden for paa Gaden med Trommen og Spøgen.

5. Der de andre omsider kom fra Læsning, reed Een af disse, nemblig Formandens, Jens Brants, Søn, ind til dem paa Kirkegaarden med Krantz at kaste paa dem.

6. Der efter sade de alle til Hæst, og forbem^{te} tre Mænd førte dem an fra een Bye til een anden, det gandske Sogn igienem, og hvor de kom, lode de sig vel skiæncke, at og nogle af de Unge bleve heel beskianckede.

7. Saa vidt de kom, brugte de Trommen og Torneren. Dend, som rørte Trommen for dem, var een Huusmand af Elmelunde, nafnlig Anders Rasmussen, som ellers er een færdig Dricke-Broder.

8. Continuerede de dette forargelige Væsen eet Stycke ud paa Natten. Een af de Unge blev saa tilpacked, at hans Forældre om Morgenens maatte tage ham paa Jens Brants Gulv.

I øfrigt have de ladet sig forlyde, dette Gilde hver Hellig-dag paa nogen Tiid at ville continuere, hvor til de have sancked og skudt Penge sammen.

Som da Deris Eminence her af befinder, at det icke var mueligt, at jeg til slig Forargelse kunde tie eller lade det blive Deris Eminence uangifved, saa ervarter jeg og underdanigst her paa Deris Eminences kraftige Resolution. Og efterdi Loven pag. 263 art. 8 forbyder Hellige Dages Misbrug til Gilde, Drick, Dobbelt og Gøglen, og samme art. pag. 264 forbyder at forføre Ungdommen til Drick, Dobbelt, Lætfærdighed og ofverflødig Bekostning, som og Loven ydermeere pag. 245 og 246, art. 2, siger, at for hver Gang der paa klages, at de Gamle lade de Unge for-sømme Læsningen, skal de være skyldige for Hellig-Brøde og omsider straffes med Kirkens Disciplin : Da er min underdanigst Meening, at disse tre Mænd, som har giort sig skyldige i alle disse Ting, ere meged meere skyldige til at udstaae Kirkens Disciplin end de, som omsider allene kand fortiene det formedelst Deris Børns Forsømmelse. Thi tør jeg ikke annamme nogen af dem, førend jeg underdanigst faar erholdet Deris Eminences Høy-Respective Svar, hvilcked jeg underdanigst forsickrer mig vil blive een

Åarsag til, at slig Forargelse icke saa snart igien skeer i
Elmelunde Meenighed.

Jeg forbliver med ald underdanig Respect

Hiertebierg Præstegaard
d. 30te Junii 1732.

Deris Eminences,
Høy-gunstig Herres
underdanige og lydige Tienere
Nicolay Jæger.

Udskrift: Deris Eminence, Høyædle, Høyærværdig
Hr. Christen Worm, SS^{ctæ} Theologiæ Professor Publicus et
Facultatis Theologicæ Decanus ved det Kongel. Universitet
i Kiøbenhafn, samt Biskop ofver Siællands Stift, aller-
ydmygst
à Kiøbenhafn.

Her efter følger nu en Klage til Amtmanden paa Møen
fra en af de Bønder, der havde redet Sommer i By, led-
saget af Hr. Jægers Erklæring.

Høy-Edle og Welbaarne Hr. Etats-Raad og Ambtmand
von Lützw¹⁾.

Høy-Gunstige Herre!

Som jeg fattige Mand sidstleden S^{ct} Hans Dag var
hos dend Høye Herre og forespurte mig, om Byens Ungdom
maatte udi skickeligt Selskab holde dem lystige med Sommer-
Riden og Gilde, hvor paa dend Høye Herre gaf mig dette
Svar, at naar der af ingen Klage eller Klammerie skeede,
kunde det vel saa tillades os, hvor efter vi da sidstleden
Søndag d: 29 Junii gjorde os lystige tilsammen med Sommer-
Riden, baade unge og gamle; men der af eller der ved
skeede ey ringeste Klammerie eller Fortræd. Des Aarsag
lever vi og i det faste Haab derfor ey at skulle lide noget,
allerhelst vi først var i Guds Huus, til ald Tienisten var
ude. Dette har nu saaledis henhviled fra i Søndags til i
Dag, da jeg og min Hustrue kom i Kirken, at ville gaae

¹⁾ Christoffer Ulrik Lützw var siden Jan. 1731 Amtmand over Møens
Amt. Han døde 1. Maj 1733.

til Skrifte, og i Morgen til Herrens Alter, da afviiste Præsten Hr. Nicolai Jæger mig og icke ville antage mig, fordi ieg sidstmældte Søndag førte Sperred for de unge Karle og Selskab; men sagde nock at ville antage min Hustrue, som hun icke vilde, uden jeg maatte gaae med, og der efter maatte vi gaae ud af Kirken og hiem uden at komme frem, og sagde Præsten foruden, at alle de, som var med, ville hand giøre lige det samme ved, og skee den samme Ræt, naar de kommer frem, da jeg og visselig troer, hand og i dag afviiste Hans Nielsens Dreng, Niels i Torpe, som og var med. Foruden siger jeg dette: om Hr. Jæger saa maa raade med os, som hand vil, at vi her efter næppelig faar nogen Tieniste-Folck til vores Gaarders Arbeide og Tieniste, da alt kand fornemmes, de heller vil blive i de andre Sogner end som hos os, som Sognemændene vel og med mig siger det samme.

Bønfalder derfor allerydmygst til dend høye og naadige Herre, det hand, som er min høye Øfrighed, ville tage sig denne min Tarf an, det jeg icke saa aldeelis af Sogne-Præsten fra Herrens Alter skal blive af-viist, allerhelst jeg ey veed det ringeste mig at hafve forseet, uden dette alleeniste, at jeg med de andre gjorde mig lystig sidste Søndag. Dette saaledis ofverleveris til dend naadige Herris høye Eftersiun, i det Haab at nyde Hielp ved paa følgende Resolution,

af Høy-Edle, Welbaarne Hr. Etats-Raad
Elmelunde d. 5 Julii og Ambtmændens
1732. allerydmygste ringe Tienere
H. N. S. (o: Hans Nielsen).

Amtmandens Paategning:

Her paa vilde Hr. Nicolaj give sin Erklæring, af hvad Aarsag hand har viist denne Mand fra Skrifte-stolen.

Nyegaard¹⁾ d. 5 Julii 1732.

C. U. Lützwow.

¹⁾ Da i Stege Landsogn, nu Marienborg i Damsholte Sogn.

Præstens »ydmygst Erklæring« begynder med de samme Ankeposter mod Bøndernes Færd, som hans Indberetning til Bispen (s. ovf.) indeholder. Derpaa fortsætter han saaledes:

— — Som da sligt efter Landemodets Ord er meget forargeligt, og Hans Møller og de andre to Mænd har været de Unges Anførere til dette Verck, saa hafver jeg allerunderdanigst holdt mig Loven efterrættlig, som Pag. 241, art. 25 befaler Præsterne at holde dem fra Nadverens Sacramente, som aabenbare og uden al Guds frygt synde. Men dersom det er Guds frygt og ingen aabenbare Synd, at være Guds Ord ulydig, at ofvertrede Kongens Lov, misbruge Sabbaten, føre de Unge an til slig forargelig og liderlig Væsen, tromme uden for Kirken, imedens der læses og forrættes Guds Tieniste i Kirken, saa hafver Hans Møller Ræt i sin Klage. Ellers er jeg underdanigst i dend Meening, at Synder saa aabenbare imod det andet og tredie Bud bør for Forargelses Skyld ligesaa vel straffes med Kirkens Disciplin som de enten mod det siætte eller eet af de andre Bud. Imidlertid taler Hans Møller inted om, at jeg ved Degnen tvende Gange lod begiære af ham i hans eged Huus, at hand vilde holde sig tilbage, til mand fick at see, hvad Hans Høyærværdighed Hr. Biskopen ville resolve, hvilcked Hans Møller foragtede, og absolute ville trænge sig igiennem, enten det kunde skee eller icke. Resten af Hans Møllers Klage er kun Udflugter og uden Grund, som er ufornöden at svare til. I øfrige, som Loven siger, at saadan Leegen strængelig forbydes og bør alvorlig at straffes, saa vil jeg ydmygst hafve Deris Velbaarenhed Sagen saa vidt recommanderet. Forblivende

Deres Welbaarenheds

Hiertebr: d: 6te Julii

ydmyste Tienere

1732.

Nicolay Jæger.

Paa den Klage, som Hr. Jæger under 30. Juni havde indgivet til Biskop Worm (s. ovf.), svarede denne under

5. Juli 1732, at den af Præsten paaankede Forargelse »vil andrages saavel for Amtmanden over Møen som Forvalteren sammesteds, da bærer jeg ingen Tvivl om, at, naar de (Bønderne) befindes skyldige, ville de blive til Rette satte. Men at D. V. uden anden foregaaende Omgang skulde holde dem fra lønligt Skriftemaal og Herrens Bord, dertil finder jeg ingen Anledning«.

Angaaende det sidste Punkt skulde Slaget komme til at staa, og Kampen føres af Præsten med en Sejhed, en Udholdenhed og Slagfærdighed, som maa vække vor Forundring eller, om man vil, Beundring for det Mod, han lagde for Dagen for at hævde sin Overbevisning, skjønt han efterhaanden fik Amtmand, Provst, Biskop, Cancelli og Landemode imod sig. Det første Punkt i Biskoppens Skrivelse fik derimod ingen Betydning, da det viste sig, hvad Præsten i sin Klage havde fortiet (han paastod senere, at han ikke havde vidst det), at Bønderne havde haft Amtmandens Tilladelse til deres Sommer-Riden, og som Følge deraf ikke kunde drages til Ansvar derfor af den verdslige Øvrighed.

Efter at Hr. Jæger havde faaet Biskoppens ovenomtalte Svar, tilskrev han Amtmanden følgende Brev, som denne dog sendte uaabnet tilbage. Det meddeles her efter en Afskrift, som Hr. Jæger senere tilsendte Biskop Worm.

Høy-Edle og Welbaarne

Hr. Estats-Raad og Ambtmænd!

Deris Eminence Hr. Biskoppen hafver i sin Høy-Respective Svar-skrivelse af 5te hujus befaled mig at andrage saa vel for Welbaarne Hr. Ambtmænd paa Møen som Forvalteren sammesteds dend Forargelse, som Jens Brant, Hans Møller¹⁾ og Anders Larsen i Elmelunde Bye hafver gived Meenigheden sidstafvigte Tredie Søndag efter Trinitatis med deris Sommer-Riden. Men som Deris Eminence i

¹⁾ D. e. den Hans Nielsen, hvis Klage ovf. er meddelt.

denne sin Skrivelse gaar dend Ungdom forbi, som var med i denne forargelige Leeg, saa hafver jeg icke kunded give Deris Welbaarenhed nogen Fortegnelse paa dem, i Betragtning, at Hans Høyærværdighed maa hafve anseet disse tre Mænd som Hoved-Mænd og Formænd, og de Unge derimod icke af bedre Forstand, end at de snart til saadan Uskikkelighed vare forførte, naar de hafde Anførere.

Sagens Omstændighed hafver jeg forhen gived Hr. Estats-Raad i min ydmygste Erklæring paa Hans Møllers indgifne Memorial; thi formoder jeg ydmygst, at disse tre Mænd, som med saadant utilladeligt og uskikkeligt Væsen meere hafve vanhelliged Sabbaten end andre, som findes med motvilligt Arbeide, efter Loven og dend kongel. allernaadigste Forordning, dat. Hafn. d. 19 Januar 1731, alvorligen bliver straffede, saa som det er saadane Ting, som Loven strængelig forbyder alle Tider. Kirkens Disciplin angaaende, det hafver Deris Eminence henviist til anden lovlig Omgang. Jeg forbliver med ald ærbødig Respect

Deres Welbaarenheds

Hiertebr: d: 9 Julii
1732.

ydmyge Tienere
Nicolaj Jæger.

Her efter følger Amtmandens Fremstilling af Sagen:

Højædle og høyærværdige Herr Biskop!

Fra en af Kongens Bønder her paa Møen i Elmelunde Bye, navnlig Hans Nielsen, er indkommen en Memorial til mig af 5te hujus, hvorudi hand klagelig andrager, at hand og Hustrue samme Dag hafde forresat sig at gaae til Skrifte og Dagen efter, som var Søndag, til Herrens Nadvere, mens Sogne Præsten for Elmelunde Menighed, Herr Nicolai Jæger, afviiste og formeente ham det propria autoritate, fordi hand Søndagen d. 29 Junii nest tilforn hafde ført det saa kaldede Sommer Sper for de unge Karle ved deres Sommerriden; hvilken Memorial jeg lod komme til Her Nicolai Jægers Erklæring, hvorpaa hand og gav sin Erklæring d. 6 hujus og derudi tillagde formelte Selskab

7 Beskyldninger, hvilke, da Sagen derefter af mig nøye blef examineret, icke befandtes saaledes, som Her Nicolai har refereret: hvorfor jeg lod Her Nicolai anmode at vilde møde mig hos Provsten, Her Magister Huulbeck i Stege, d. 9 Julii, da jeg vilde seet at faa denne Tvistighed i Mindelighed bilagt: men Her Nicolai blev borte¹⁾. Som jeg da icke kand see, at Her Nicolai har nogen lovlig Aarsag at fraholde forbemelte Hans Nielsen fra det høyværdige Alterens Sacramente, efterdi Elmelunde Byes Ungdom hafde min Tilladelse at bruge en sømmelig Lystighed, naar de icke begick Druckenskab, Klammer eller Forargelse, som ei heller er skeet; og lad være, om noget sligt var begaaed, saa siunes mig, at Her Nicolai havde burdet først at angive det for Deres Høyærværdighed for at forrespørge sig, om hand derfor torde afvise dem; og ikke af egen Myndighed giøre det, som skeet er; dernest og angive det for mig som Bøndernes forresatte Øfvrighed til vedbørlig Strafs Lidelse for de skyldige: men jeg kand meget vel fornemme, at Her Nicolai intet andet hermed intenderer, end som at hand vil angribe mig i det mig allernaadigst anbetroede Ænbede; derfor er jeg herved tienstskyldigst af Deres Høyærværdighed begierende, De vilde behage at ordinere en Provste Rett her paa Møen, der lovmæssigen kand kiende og dømme paa Her Nicolais Opførsel herudinden. Forblivende med ald Ærbødighed Deres

Høyædle Høyærværdigheds

Nygaard d. 16 Julii

Tienstskyldigste Tienere

1732.

C. U. Lützow.

Udskrift: Høyædle og høyærværdige Herr Christen Willumsen Worm, Biscop over Siellands-Stift

à Kiøbenhavn.

¹⁾ Hr. Jæger nægtede siden bestemt, at han havde faaet dette Bud, der skulde være ham mundtlig overbragt af en Mand fra Sognet.

Samme Dag Biskoppen har faaet ovenstaaende Brev fra Amtmand Lützow, er efterfølgende Brev fra Hr. Jæger med tilhørende Bilag vistnok ogsaa indløbet:

Deres Eminence (osv.).

Jeg hafver i underdanigst Følge af Deris Eminences Høy-Respective Svarskrivelse af 5te hujus andraged saa vel for Welbaarne Hr. Ambtmanden som Forvalteren dend Forargelse, som Jens Brant, Hans Møller og Anders Larsen i Elmelunde Bye hafver gived Meenigheden med deris Sommer-Riden. Men dend gode Herre Ambtmanden sendte mig mit Brev u-brudt tilbage igien, saadan som det her følger in Originali. Hvad her af er at fornemme, indstiller jeg underdanigst til Deris Eminences høye Skjønsmhed, underdanigst derhos forsickrende, at jeg aldrig i noged det allerminste hafver gifvet Aarsag til saadan Foragt, men beviist dend gode Herre ald dend Ære og Høy-tiid, som kunde prætenderis; thi daglig Erfarenhed har lært mig, at det er godt at hafve Øvrigheden paa sin Side. Hand har nogle Gange skicked Bud til mig, icke ved Skrivelse, men som til een af Bønderne, og jeg er kommed, i hvor ubeleilig Tiden har været mig. Hafver jeg fortørnet ham i noged, da kand det icke være andet end dette, at jeg ey har kunded samtycke i denne Sommer-Riden. Dog kan jeg i Sandhed sige, at da jeg underdanigst derom tilskrev Deris Eminence, vidste jeg icke, at dend gode Herre hafde gived Bønderne Forlov at ride, men fick det først at see, dend Tiid Hans Møllers Memorial blev sendt mig til Erklæring. Siden har jeg nok fornummen, hvad dend gode Herres Meening er, da jeg har spurt, at hand har haft Bønderne i Elmelunde samled paa Gaden, hørt dem ud, skreved deris Ord, og skal have sagt, hand skulle snakke med Præsten, de skulde kun holde dem lystige, hand skulde forsvare det, saa lenge de inted sloges eller klamredes. Hvor efter og gunstigst maatte behage Deris Eminence at fornemme, hvad Vanskelighed jeg er undergiven, og saaledis

er det læt nedbrudt, som jeg ellers ved Guds Naade kunde have opbygt. Jeg haver derfor største Aarsag til underdanigst af Deris Eminence at begiere, at Deris Eminence, som dend mig af Gud og Kongen høye foresatte Øvrighed, vil efter sit høye Embedes Myndighed tage mig i Forsvar, at jeg icke skal sigtes, fordi jeg gjør mit Embede, og mit Arbeide der ofver spildes.

Til dend Ende følger her med underdanigst 1. Copie af mit Brev til Ambtmanden, ifald Deris Eminence icke vil bryde Originalen. 2. Copie af Hans Møllers Memorial, Hr. Ambtmandens Paaskrift og min Erklæring. 3. Extract af min Formaning til Meenigheden om Sommer-Riden. 4. Relation om eet og andet meged forargeligt, som der ved passerer. 5. Nogle Observationer, hvor af kand fornemmes, hvad Ofvertroe der følger med. — Jeg hafver glemt af min Erklæring paa Hans Møllers Klage, at jeg haver begiert af ham Beviis for hans Egteskab, som hand nyelig er gift, og jeg haver det icke bekommed. — Til Slutning beder jeg endnu underdanigst, at jeg maa være Deris Eminence recommended (osv.).

Hiertebr: d: 17de Julii

Nicolay Jæger.

1732.

De to første af de i Brevet omtalte Bilag ere meddelte ovf. S. 221 ff. De tre sidste følge her. Særlig henledes Opmærksomheden paa Præstens Oplysninger om den til Bøndernes Sommer-Riden knyttede Overtro, da det synes, at der i denne Skik bevaredes Elementer af en ældgammel Naturkultus.

Indholdet af min Formaning til Meenigheden, at
de ville begive deris Sommer-Riden.

1. Viiste jeg dem, hvad ont der var i dette Væsen, nemblig det, som Apostelen Johannes kalder Kiøds-lyst, Øiens-lyst og eet ofverdaadigt Levnet, og at hvor sligt er, der er icke Guds, men Verdens Kierlighed etc.

2. Viiste jeg dem, at dette Væsen er noget, som vore Forfædre have lævned os af deris Hedenskab, hvorpaa jeg foreholdt dem Pauli Ord til de Galat: Men nu I have kiendt, ja meged meere ere kiendte af Gud, hvorlunde vende I om igien til de skrøbelige og arme Elementer, hvilcke I vil tiene atter paa nye. Saa og Pauli Ord til de Epheser, at de icke meere skulle omgaaes, som de andre Hedninge omgickes, som gave sig selv til Uteerlighed, til ald Ureenheds Bedrift i Ofverflødighed, hvilcke hafde icke bedre Forstand. Men I (siger hand) hafve icke saa lært Christum, dersom I ellers have hørt ham og ere lærde i hannem, saasom det er Sandhed i Jesu, at I skulle aflægge det gamle Menniske efter den første Omgængelse, som fordærves efter Vildfarelses Begiæringer; men fornyes i Eders Sinds Aand, og ifører Eder det nye Menniske, som er skabt efter Gud i Rætfærdighed og Sandheds Hellighed.

3. Bad jeg dem, at de icke ville efterfølge de Exempler, som de kunde hafve af andre, som gjorde det samme, som de nu ville giøre, og foreholdt dem Pauli Ord til de Romere: Bliver icke skickede lige med denne Verden etc. Saa og Pauli Ord til de Epheser: Omgaaes som Lysens Børn, og hafver icke Samfund med Mørkhedsens ufrugtsommelige Gierninger, men straffer og heller der ofver.

4. Sagde jeg dem, at det er noget, som strængelig var forbuded, og at jeg aldrig troer, at nogen Gudfrygtig Øvrighed tillader det, som forstaar, hvad det er.

5. Til Slutning forestillede jeg dem dend Virkning, som Guds Naade skulle have i os, at tugte os til at forsage det ugudelige Væsen og de verslige Lyster, og bad dem, at de icke ville tage Guds Naade forgiæves, men købe dend beleylige Tiid, og icke spandere dend paa saadan Daarlighed og Forfængelighed. Item at de ville lade mig nu see Frugten af mit Arbeide, at jeg icke hafde arbeided forgiæves paa dem, og Frugten af deres Troe, at de for Christi Skyld gierne lod sig ofvertale, og gierne kunde bryde deris egen Villie for at giøre Guds Villie og

lade see, hvad Priis de satte paa Guds Ord og hans Naade. Allersist bad jeg dem, at jeg icke maatte blive deris Fiende, fordi jeg sagde dem Sandhed, men at de ville betæncke, at det staar ilde til, hvor Herren klager, at Præsten er ligesom Folcked, og at der er ingen paa Hans Vegne, som trætter eller skiælder, men at de, der skulle være Hans Folck, ere som de, der trætte med een Præst.

De underlige Ceremonier, som de have haft ved denne Leeg.

1. Førend de reed, hafde de tilsammen siunged een Psalme og læst een Bøn, og der paa reded i Jesu Nafn (saaledes er mig referered i mit Huus).

2. Imidlertid de reed, rørtes Trommen. Een reed for med een Stock, hvor paa var eet hvidt Klæde med eet Kors; næst efter reed eet Par med deris May-spær, hvilcked de dantzede om i hver Bye, hvor de kom, og imedens de saaledis dantzede, holdtes Stocken ofver dem med det hvide Klæde, som Korset var paa.

3. Da de kom tilbage igien og hafde afreeded, dantzede de ligeledis omkring Spæred under Kiæppen eller Stocken med det hvide Klæde med Korset paa.

4. Der paa drack de og continuerede eet Stykke ud paa Natten med Dantz og Spøgen.

5. Næste Hellig-dag der efter gick Gilded atter for sig med Dantz og Drick.

Nogle andre Observationer.

For nogle Aar siden, da de og ville begyndt med denne Leeg, hvilcket jeg dend Tiid fick hindred, sagde een Mand til mig, at imedens de gjorde det, fick de baade Korn og Kierne, hvilcked jeg hafver sagt Øvrigheden.

Og som jeg samme Tiid fick nogle til at fælde deris May-spær, som de hafde opreyst, var der andre, som reyste eet andet op igien. Og een af dem, som nu er død, sagde, at det gick med deris May-spær som med vor

Herre Christo, at hand opstod igien dend tredie Dag, saa fick og de deris May-spær paa dend tredie Dag igien op-reyst. Der tiende mig een Karl den Gang, som nu skal tiene for Matros paa Holmen, nafnlig Anders Rasmussen Møen, hand hørte Ordene.

Endnu var nogle iblant dem, som samme Tiid sagde, at jeg var Anti-Christen, der skulle forstyrre Christenheden. Og andre saadanne fleere grove Ting, som mand fast skulde holde utroelige.

Og som jeg fick Leegen den Tiid hindred, saa ville jeg icke heller røre meere der i, for at der icke skulde komme større Forargelse der af; dog efterlod jeg icke hemmelig at paaminde og straffe dem, som vare saa grove, hvilcke og der efter hafve bedred sig, at icke nogen af dem denne Gang har været med.

At alt dette, som jeg her om har refereret, er saaledis rigtig og i ald Sandhed, kand jeg med min Eed og Samvittigheds beste Vidnesbyrd stadfæste og bekræfte. Forblivende (osv.).

Hiertebr: d: 16 Julii
1732.

Nicolay Jæger.

Paa Amtmandens foran (S. 225 f.) anførte Brev svarede Biskoppen under 19. Juli s. A., og efter at have omtalt Hr. Jægers Brev af 30. Juni og sit eget Svar af 5. Juli fortsætter han saaledes:

»Som jeg nu fornemmer, at hand (Præsten) samme 5te hujus, da mit Svar er dateret, skal hafve afviist een af disse Mænd fra Skriftestoelen, saa naar Hr. Etatz-Raad befinder, at den Sag ei paa anden Maade staar til at afgjøre, udstæder Prousten uden ald Tvivl Stefnemaal, naar De det begiere, samt afhandler og dømmer med sine tiltagende Assessorer i Sagen; thi anden Prousteret staar det ei til mig at beskikke, med mindre Prousten skulde enten være syg eller selv interesseret i Sagen, hvor om ieg intet er vidende«.

Det følgende Brev fra Provsten til Biskoppen vil dog vise, at det ikke var Amtmanden, men Præsten, der først forlangte Vidner indstevnede for Provsteretten til Sagens Oplysning.

Høyædle og Høyærværdige Hr. Biscop!

Trende af Elmelunde Sogne-Mænd, Jens Brandt, Hans Nielsen og Anders Laursen, hafver faaet Hr. Etats Raad Lützous, som Ampt-Mands, Tilladelse at motte ride Sommer i Bye (som saa kaldis) dog med Condition, at Guds Tieniste ikke blef forsømt, ey heller nogen Uskikkelighed blef begaaet. Men Hr. Nicolai Jæger, som formeente, der ved stor Forargelse var gifven, hafver, foruden at andrage Sagen for Ampt-Manden, taget en Prouste-stefning ofver for bemelte 3de Mænd, til dend 23 Julij. Men der Dagen var kommen, vilde Hr. Nicolai ophefve dend Stefning, og begierte at faae en anden udstædt med dend Forandring, at Ampt-Manden der i tillige er indført, enddog Forvalteren i den første var indstefnet; hvorfor dend første Ræt blef efter Hr. Jægers Begiæring opsat til d. 13 August først-kommende, som ieg og gierne, icke uden Parternis Consens, vilde see opholdet, heller end at gifve atter nogen ny Stefning ud, som er næsten af samme Materie og Indhold, saa som ieg det icke tør understaae, førend ieg der om tilforn motte see Deris Høyærværdigheds gunstige Resolution til min underdanigste Efterretning, hvilket ieg aller ydmygst tilbeder mig.

Steege d. 24 Juli
1732.

Deris Høyædle Høyærværdigheds
underdanigste Tienere
J. Huulbech.

Paa foranstaaende Brev svarede Biskoppen under 26. Juli. Først gav han Provsten en Udsigt over, hvad der hidtil var passeret i Sagen, og dertil føjede han:

»Imidlertid som Stefninger bør udstædes saaledis, som Vedkommende begiere dem, saa seer ieg ei, at Deres Velærværdighed kand nægte Hr. Nicolaj Jæger den, hand for-

langer; thi farer hand med Uræt, da gaar det ud ofver ham selv. Dog ynskte jeg meget gierne, at denne Sag kunde blifve i Mindelighed dempet og afgjort; thi vel kunde Hr. Nicolaj Jæger brugt meere Forstand, samt med Sagtmodighed foreholdt de eenfoldige Bønder, hvad hand hafde at sige; men som det tilkommer mig ei at røre ved den Tilladelse, Amtmanden skal hafve gifvet, saa vilde jeg dog ynske, hand hafde modtaget og læst Hr. Jægers Brev, i hvilket var intet udi, [uden] hvad ieg hafde beordret ham, nemlig Sagens Forestilling, saavidt jeg kan slutte af den mig tilsendte Copie. Indesluttede til Hr. Nicolaj Jæger beder ieg maa vorde befordret.«

Brevet til Hr. Jæger lyder, som følger:

Velærværdige og Høilærde Hr. Pastor!

Af Proustens Hr. Mag. Huulbechs Skrifvelse dat. 24 hujus fornemmer jeg, at Deres Velærværdighed allereede ved Stefnemaal til d. 23 hujus skal hafve gjort den Sag anhängig, som De maae agte at føre mod de trende Mænd af Elmelunde Sogn, der skal efter Deres Formeening ved den saakaldede Riden Sommer i Bye hafve gifvet Meenigheden Forargelse, som De og skal hafve forlanget en nye Stefning og i Concepten til samme indført Amtmandens Nafn. Efterdi D. V. har gjort dette Væsen end mere bekiendt, som De og søge det ved Lov og Ret at udføre, saa seer ieg ei, hvad ieg deri kand foranstalte, men Udfaldet vil vendtis. Imidlertid hafde det nock været saa godt i Mindelighed med sagtmodige Formaninger at [have] bragt de tre Mænd deres Forseelse til Gemytt, som at reise een Sag der af og vilde strax holde dem fra Herrens Bord; thi Hr. Etatz-Raad og Amtmand Lützou paastaar, at det ei befinder sig saaledis, som D. V. andrager, og iblandt de Observationer, som fulgte D. V.s Skrifvelse af 17 hujus anførte end og Ord, som skal være talte for nogle Aar siden, paa hvilcke det strider imod Loven end og at føre

Vidne. Jeg sender det forseglede Brev tilbage og forbliver etc.

Khafn d. 26 Julij 1732.

C. W. Worm.

Nogen Tid derefter maa Hr. Jæger være rejst til Kjøbenhavn for at finde nogen Støtte der, som det fremgaar af følgende Brev til ham fra Summus Theologus, Professor Hans Steenbuch:

Velærværdige Hr. Pastor!

I hvor vel det er helt vanskeligt for mig at skulle kunde skionne paa det, hvor om ieg ei har læst dend mindste Tøddel, saa ieg er aldeelis ukyndig i Sagens rætte Beskaffenhed og dends Omstændigheder, ikke dis mindre for at fyldestgjøre Hr. Pastors Forlangende tildeels, nemlig saa vidt ieg erindrer mig hans Samtale, kand ieg ei rætttere see, at jo Bønderne, saa fremt de forhen vare advarede af Præsten, at de det ikke skulle giøre, og uagtet Formaning det dog hafve giort, bør offentlig afbede dend af dennem begangne Forargelse, i Henseende at de hafve modtvilligen ofvertraadt Apostelens Bud: Lyder eders Ledere og værer dem underdanige. Khafn d. 8 Aug. 1732.

Deris skyldige Tiener
Steenbuch.

Provsteretten holdtes i Sakristiet i Stege Kirke den 13. August 1732. Rettens Medlemmer vare: Provsten, Mag. Jørgen Huulbech, Præsten Hr. Jens With fra Kjeldbymagle og Præsten Hr. Jens Engel fra Borre. Hr. Jæger havde indstevnet de tre Bønder fra Elmelunde, Amtmand Lützow samt Forvalteren eller Ridefogden Christoffer Schmit »paa Bøndernes Vegne«. For Amtmanden mødte Prokurator Jørgen Lund, der forlangte oplæst et Brev, som Amtmanden u. 21. Juli havde tilskrevet Provsten. »Det imodstod Hr. Jæger i Begyndelsen, foregivende, at han ikke dertil var stevnet; dog endelig tillod det«. Amtmandens Brev blev saa oplæst, hvori det gjordes gjældende, at Hr. Jæger ikke

havde Lovens Medhold i sin Strænghed overfor Bønderne. Havde disse misbrugt den dem af Amtmanden givne Tilladelse til at ride Sommer i By, burde Præsten først have klaget til Amtmanden, for at Bønderne kunde være blevne straffede. Nu havde han derimod først selv holdt Execution ved at nægte dem Altergang, og bag efter havde han indstevnet dem for Provsteretten »til at lide Dom«. »Ja, der jeg af Begyndelsen vilde se denne Uenighed i Mindelighed bilagt, og til den Ende lod Hr. Jæger anmode at ville møde mig hos Provsten i Stege d. 9 Juli sidstleden om Eftermiddagen Kl. 2, hvor jeg og samme Tid indfandt mig, da blev Hr. Jæger borte uden nogen gjørende Undskyldning, at han ej kunde komme«. Amtmanden androg derfor paa, at Sagen maatte fra Provsteretten blive henvist til Herredsstinget, hvor den formentlig hørte hjemme. I øvrigt forbeholdt han sig »paa sine Tider og Steder« lovlig at tiltale Hr. Nic. Jæger »for hans ulovmæssige Opførsel baade imod det mig af Hs. Kgl. Maj. allernaadigst anfortroede Embede, saa vel som og imod Hs. Kgl. Maj.s Bønder og Underdanere her i Amtet«.

Derpaa lod Præsten en Del Vidner afhøre og nogle Skrivelser oplæse (tildels meddelte i det foregaaende) under forskellige Indsigelser fra Kgl. Maj.s Forvalter, Mr. Christoffer Schmit, der forsvarede Bønderne. Blandt Vidnesbyrdene kan følgende anføres:

»Degnen i Elmelunde Hans Dreyer vandt (vidnede), at den 3 Søndag efter Trinit. begyndte deres Sommer Riden og Gilde; at det intet var skeet før i hans Tid, (3: i 5 Aar); at de Mariæ Besøgelses Dag dansede paa Gaden, men [han] var ikke hos dem og vidste derfor intet videre, og at denne Lystighed paa forb^{te} Dag skeede efter Guds Tienistes Forretning; dog var Mariæ Besøgelses Dag nogle af de unge tilstæde i Kirken til Læsning, da hand hørte som Lyden af en Tromme paa Gaden i Elmelunde Bye; dernæst at hand hafde hørt Præstens Formaning til dend gandske Meenighed den forommældte 3die Søndag efter Trinitatis«.

Rettens Kjendelse lød paa, at Sagen burde afvises fra Provsteretten »og af Hr. Nic. Jæger indføres for verdslig Øvrighed og Dommere, som det først tilkommer efter Sagens Beskaffenhed at kjende de skyldige til vedbørlig Straf«.

Af et senere fremkommet Aktstykke ses, at Hr. Jæger under 18. August s. A. tilskrev Amtmanden, Provsten og Forvalteren, at han havde i Sinde at ansøge Kongen om, at der maatte beskikkes tvende Commissarier til at undersøge Sagen. For at hindre, at dette bevilligedes, indgav Amtmanden den Forestilling af 26 August til Kongen, som nedenfor (S. 237 f.) skal meddeles. Forinden var Hr. Jæger af Jørgen Lund paa Amtmandens Vegne indstevnet til at møde paa Møenbo Herredsting 25. August for at høre nogle samtidig indstevnede Vidners Forklaring. — Vidnernes Udsagn lød, som følger:

1. Beskikkelses Mændene Christopher Larsen Bødker og Abel Knudsen, begge i Raabymagle, vandt, at de vare efter Velb. Hr. Etats Raad og Ampt Mand Lützous Ordre hos Hans Velærv. Hr. Jæger med 2de Spørsmaal til forlangende Giensvar. Ved det første tilspurde de Hr. Jæger, om Hans Nielsen, Anders Laursen og Jens Brandt hafde pecceret andet, end de hafde redet Sommer i Bye? Det 2det var, om Hr. Jæger endnu var i de samme Tancher, icke at tage dem til Guds Bord, førend Processen hafde Ende? Til det første svarede Hr. Jæger, at hand hafde gifvet Ampt Manden tilkiende, hvad de hafde pecceret. Og til det 2det svarede hand, at hand ikke kunde tage dem til Alters, førend der var gaaet Dom i Sagen.

2. Kirkeværgerne Niels Jensen i Øster March og Hans Olsen i Torpe vandt, hver for sig, at igaar 8te Dage vare de efter Hr. Jægers Begiering, som Præstens Medhielpere, i Elmelunde Kirkes Sacristi, saa og Hans Nielsen, Anders Laursen og Jens Brandt. Saa tilspurde Hr. Jæger disse før anførte 3de Mænd, at som hand, ved hemmelig Samtale

tilforn med dennem, hafde forstaaet, at de ville gaae til Alters, om de da vilde tilstaae, det var Synd, de hafde gjort ved det, at de hafde redet Sommer i Bye og ikke lydt hans Formaning, at entholde sig derfra. Hvor til de svarede, de holt det for ingen Synd, og dersom, sagde Hans Nielsen, at hand hafde iche gjort anden Synd, saa ville hand døe der paa, om det var i samme Time. Der til svarede Hr. Jæger og sagde til dem alle tree: I tager feil; ieg vil bedre opliuse Eder, om I vil høre mig. Jens Brandt svarede: I kand iche bedre opliuse os, end vi self veed, og I kand iche bede os ind i Himmelen, uden vi self vil bede og self fortiene det. Men saa skal I paa Guds Vegne forlade os voris Synder. Hr. Jæger sagde igien til Jens Brandt: I taler vild; dersom I vil høre mig, saa vil jeg bedre opliuse Eder. Saa svarede Anders Larsen: Er det Synd, vi har redet, saa har de andre og syndet, som hafde redet for os; dog skal vi tribuleris derfor, at vi var de sidste, der reed. Og som disse 3 Mænd ville ikke gjøre anden Bekiendelse eller lade sig sige af Præsten, saa sagde Præsten, at hand ei kunde annamme dem til Alters. Hans Nielsen her til sagde: Nu har ieg været fra Alters i 7 Uger, og om ieg døer imidlertid, saa skal det kræfves af Eders Næglerødder. Dertil svarede Præsten som tilforn, med Formaning ligesom tilforn.

Her efter følger nu Amtmandens ovenomtalte Forestilling til Kongen:

Stormægtigste Monarch,
Allernaadigste Arve-Konge og Herre!

Endeel af Elmelunde Boemænd begierte af mig, at de maatte ride Sommer i Bye tredie Søndag efter Trinitatis, det ieg og tilloed dem at maatte foretage, naar ald Guds-tieniste var til Ende, i Henseende til, det er den eneste Lystighed, Bonden har om Aaret ved alt sit Arbeide og Sved, og at de lovede iche noget u-skickeligt derved at øfve, det de og rigtig noch efterkommede, som allernaadigst

med alt, hvis som derved er passeret, af hos følgende Copie Prouste Vidne maatte fornemmis. Noget der efter, da 3de af disse Mænd — — vilde gaae til Herrens Hellige Nadvere, har Sognets Præst Hr. Nicolaj Jæger i Hiertebierg icke allene for saadan Sommer Riden formeent dem med fleere, som vare i denne Lystighed, deris Altargang, indstefnet dem for Prouste-Rættens at lide Dom, og da Sagen derfra ved Prouste-Rættens Kiendelse blefv afviist, end og ved Skrivelse, hvoraf her følger Copie, ladet vide, at hand denne Sag ved Commissarier vilde hafve afgjort. Og siden Hr. Nicolaj Jæger da i saa Maade under et Gudfrygtigheds Skin agter med Process til det yderste at forfølge Deris Kgl. Maj^{ts} Bønder, hvortil hand vel kand hafve Efne, naar alle der i Sogned ofrer og tiender til hannem, i den sted een fattig Bonde maae kummerlig leede efter sine nødtørfte Udgifter, saa er min allerunderdanigste Ansøgning, Deris Kgl. Maj. vilde hafve den store Naade for disse sine fattige Underdanere, at om Hr. Nicolaj Jæger har anholdt om Commissarier, eller naar hand der om sin Begiering lader frem komme, hans Forlangende da maatte blifve afviist til ordentlig Lands Lov og Rett at blifve afgjort, da ieg allereede har indstefnet Hr. Jæger for Møens Herredtz Tings Rett og der ført Vidner om hans Forhold og Opførsel imod Deres Kgl. M^{ts} Underdanere til nermere Doms Forventende over hannem til sit rætte Forum.

Nyegaard paa Møen

C. U. v. Lützow.

d. 26 Aug. 1732.

Kancellipaategning:

Hans Kongl. Maj^t vil allernaadigst, at Hr. Christen Worm, Biskop ofver Siellands Stift, herom indsender sin allerunderdanigste Erklæring til videre allernaadigste Resolution.

Cancelliet d. 11 Octobr. 1732.

P. Neve.

Ikke nøjet med dette Skridt lod Amtmand Lützow ved Prokurator Jørgen Lund udtage en Stevning til Provsteretten mod Hr. Jæger, med Klage over ham, dels fordi

han havde afholdt de 3 Bomænd fra Herrens Bord, dels fordi han i en Prædiken havde udladt sig med nogle Ord, der formentes fornærmelige for Amtmanden, idet han nemlig 3die Søndag efter Trinitatis (29. Juni), samme Dag som Bøndernes Sommer-Riden fandt Sted, havde ytret, »at han aldrig troede, at nogen gudfrygtig Øvrighed tillod sligt, naar den forstod, hvad det var«.

Samme Dag, den omtalte Stevning forkyndtes for Præsten, indgav han en Ansøgning til Kongen for at udvirke, at Hs. Majestæt efter at have hørt en gejstlig Mands Ytringer om Sagen, selv skulde træffe Afgjørelsen. Paategningen paa Præstens Ansøgning, der herefter følger, ligesom paa Amtmandens ovenstaaende Skrivelse, viser imidlertid, at man paa de højeste Steder ikke var til Sinds at fravige den sædvanlige Forretningsgang, idet begge Skrivelser sendtes til Biskoppens Erklæring. Den Omstændighed, at det varede saa længe, inden Skrivelserne tilstilledes Biskoppen til Erklæring, kunde dog tyde paa, at Sagen har været behandlet i Geheimeconseilet, og at Kongen har maattet give efter for sine Raadgivere, der paa dette Tidspunkt endnu vare saadanne, der ikke vare tilbøjelige til at gjøre en pietistisk Kirkepraxis store Indrømmelser.

Stormægtigste Monarch,

Allernaadigste Konge og Herre!

For Deris Kgl. Maj^t understaar ieg mig i allerdybeste Underdanighed at andrage, at endskiønt Deris Kgl. Maj^{ts} Lov strengelig forbyder ald forargelig Leeg, Helligdags Misbrug til Gilde, Drick og Gøglerie, Ungdommens Forførelse til Drick og ofverflødig Bekostning, og Deris Kongl. Maj^{ts} allern. Forordning af 19 Januar 1731 befaler Øfrigheden og Geistligheden sig her efter stricte at rette og med ald Alvorlighed og Nidkierhed der over at holde: Saa har ieg dog icke med min Formaning og Advarsel kundet hindre, at jo trende af Deris Maj^{ts} Bønder i Elmelunde Sogn og Bye paa Møens Land herimod motvillig

have handlet og nu forleden brugt den tredie Søndag efter Trinitatis og Marie Besøgelses Dag til saadan Leeg og Gilde, som aldrig tilforn i min Tiid har været brugt her i Meenigheden. De kalde det Sommer Riden og Gilde, og det bestaar i adskilligt Gøglerie og Drick, hvor i endeel af de unge vare deelagtige, som meest gjør mig ondt, at de unge skal vennis til sligt, som de ellers tidlig noch kand lære. De paastaae, at det er ingen Synd, u-agtet ieg har viist dem, at det er det, som Skriften kalder Kiøds-Lyst, Øyens-Lyst og et ofverdaadigt Levnet, hvilcked icke er af Herren, men af Verden, og som Kongen selv, nemlig Deris Maj^{ts} Høisalige Hr. Fader, høilovligst af Ihukommelse, har i sin Forordning af 21 Apr. 1730 gifvet denne Beskrivelse der paa, at Sommergilde er en Uorden og Misbrug, hvorved Gud fortørnis; hvilcken Forordning D. K. M^t allern. har henviist til Loven, hvor det staar, at ald saadant forbydis strengelig og bør alvorlig straffes. Den eene af de 3 Mænd, førend hand gick til dette, gav sig først an at gaae til Alters næste Søndag der efter, som var een slet Forberedelse. De unge, som vare med, forsømte deris Underviisning der over, og andet saadant meere. Og da ieg efter Loven hafver vildet holde disse Mænd deres Synd for, have de icke vildet høre mig eller tilstaae, at de dermed nogen Synd hafve beganget, beraabende sig paa, at Deris Kgl. M^{ts} Befalingsmand her paa Landet, Velb^r. Etatz-Raad Lützou, har givet dem Forlov, som og velbem. Hr. Etatz-Raad, der ieg efter Biskopens Ordre sendte ham Angivelse om det, som var skeed, sende mig mit Brev ubrudt tilbage igien og icke vilde læse det. Hvor paa, der ieg i allerunderdanigst Følge af Høisthem^{te} Deris Kgl. Maj^{ts} Lov og Forordning søgte Bønderne ved Prouste-Rættten til Kirckens Disciplin, har Prousten og hans Assessorer afviist Sagen fra sig.

Som da baade verdslig og geistlig Øfrighed her paa Landet har gifvet mig Afviisning, og den verdslige Øfrighed begynder at søge mig, for ieg nægter at tage disse Mænd til Alters uden denne deres Synds Fortrydelse og aabenbare

Skriftemaal, hvilcken vitløftige Proces ieg icke mægter at udstaae; thi ieg er kun fattig og sidder ved et lidet Brød med fem smaae Børn: Saa er ieg høilig foraarsaget og yderlig tvungen til, i allerdybeste Underdanighed, at søge til D. K. Maj^t selv, at D. K. M^t af sær medfødde Kgl. Naade og Mildhed allernaadigst ville selv antage sig denne Sag, og ved D. M^{ts} høieste Kgl. Myndighed forsvare mig og mit Embede imod deris Bemøielse, som derfor søge at trænge mig, at ieg har søgt at iagttage det samme, med at laste og straffe Ugudelighed og saadant forargeligt Væsen, som aabenbarligen strider imod Guds og Kongens Lov. Jeg begiærer aldeelis intet andet i denne Sag end Guds Ære og de mig betroede Sieles Frelsning, og beder derfor allerunderdanigst: at D. K. M^t ville allern. behage at dømme disse Bønder, som hafve foragtet Guds og D. M^{ts} Lov imod min troehiertige Advarsel og Formaning, til offentligten for Meenigheden at erkiende og afbede denne forargelige Gierning, hvilcken de hidindtil, styrckede ved den Forlov, de hafve havd dertil af Øfrigheden, og ved deris egen Blindhed og Ondskab, icke vil erkiende at være Synd; paa det og andre maatte derved afskreckes fra fremdeelis at foretage sig saadanne syndige Ting.

Jeg formoder aldeeles, at om D. K. M^t vilde allern. behage at overgive denne Sag Een eller Anden af Geistligheden, som D. M^t selv maatte god finde, til nærmere Undersøgning, de da skulde kiende, at ieg i denne Sag intet har giordt uden det, som mit Embede og min Samvittighed af mig har udkrævet; og har det faste Haab til Gud, at D. K. M^t redder mig i denne Sag, hvor i ieg alleeniste søger Guds Ære og mine Tilhøreres Salighed, og frier mig ved D. M^{ts} allern. egen Decision fra een vitløftig, skadelig og forargelig Process, som ieg ellers maatte geraade udi, hvorved ieg maatte nødis til i mange Maader at forsømme min Meenighed, og dog ei maaskee kunde naae det Øyemeed, som ieg sigter til, nemlig det ondes Afskaffelse, min Meenigheds Opbyggelse, og tilmed ey

blifve ruineret ved Processens nødvendige Omkostninger. Gud gifve Deres Kgl. Maj^t længe at lefve og lycksalig at regiere, og holde sin Haand ofver det Kgl. Arve-Huus. Det ynsker hierteligen

Hiertebjerg Præstegaard

Nicolay Jæger.

d. 3 Sept. 1732.

Kancellipaategning:

Hans Kgl. Maj^t vil allern., at Hr. Chr. Worm, Biskop over Siellands Stift, hvorom indsender sin allerunderd. Erklæring til videre allern. Resolution.

Cancelliet d. 11 Octobr. 1732.

P. Neve.

Anno 1732 den 10 Sept. blev Prouste Rætten atter sat i Steege Sacristie af Prousten, M. Huulbech, sampt Assessorer i Rætten, Hr. Jens With og Hr. Hans Wandal¹⁾ i Hr. Engels Svaghed, da Monsr Jørgen Lund paa Høyædle og Velbaarne Hr. Etats Raad og Ampt Mand von Lützows Vegne mødte og gaf tilkende, at hand ved forhvervede Prouste Stefning af 2den Sept. 1732 hafde ladet Hans Velærværdighed Hr. Nicolai Jæger her for Rætten indstefne i Dag at møde til Brevfe og Documenter at høre læse, sampt Dom at lide, fordi hand hafver holt H. Møller, J. Brandt og A. Larsen fra deres Altergang, med videre Stefningens Formeldende.

(Da Hr. Jæger antog, at der var foregaaet en Fejl ved Stævningen, hvorom han havde givet denne en Paategning, saa udeblev han fra Retsmødet, paa hvilket midlertid Herredstingvidnet af 25. August (s. ovf.) og Jørgen Lunds Indlæg af 10. Sept. oplæstes og protokolleredes. Derpaa afgav Retten følgende Kjendelse):

Siden Hr. Jæger icke mødte, formeenende sig icke at være loulig stefnet, saa var kiendt af Rætten, at efterdi Hr. Nic. Jæger hafver, som hand i Copien af Stævnamaalet

¹⁾ Personel Kapellan i Magleby.

self vidner, annammet til sig Originalen, og saaledis kand ikke anderledis nægtis, at hand jo loulig er stævnet, og dog ikke var mødt for Rætten, saa stoed Stævnamaalet ved Magt, og blev sat Hr. Nicolai Laugdag at møde her i Sacristiet for Rætten idag otte Dage, som er dend 17 Sept., efter Lov. pag. 44, med hvad hand kand hafve til Sagen at svare.

Den 17 Sept. 1732 blev Rætten atter holdet af Prousten og Assessorer, som tilforn, og da mødte Hr. Nicolais Kiærestes Broder, Monsr Ørbech, som er hos ham, og paa hans Vegne fremlagde hans Indlæg, som hand begierede læst, paaskrevet og i Acten indført, under bem^{te} Hr. Jægers Haand. Paa Høyædle og Velb. Hr. Etats Raads og Ampt Mands Lützous Vegne var Jørgen Lund af Steege mødt. Hr. Jægers Indlæg for Rætten var af Indhold, som følger:

Det var mig ikke mueligt, at ieg kunde forestille mig, at Deris Velærværdigheder, som vide, hvor nøye regnende Loven er med Kald og Varsel i alle Omstændigheder, skulde reflectere noget paa dend Sæddel, som Stævns Mændene i Dag 8te Dage skal hafve afhiemlet i stæden for den rætte Original-Stævning; ja saa umueligt som ieg kunde indbilde mig, at nogen skulle ansee Skuggen af et Legeme for Legemet self, eller tage en Regnepenge for en Ducat, fordi den hafde Billede og Overskrift, og derfor agtede ieg ufornöden at umage enten mig self eller mine Heste og Vogn til forgieves¹⁾. Men som ieg imod al Tanche maa fornemme, at Copien af Stævningen er af Deris Velærvær-

¹⁾ Efter Loven skulde ved Stevning for Retten den originale, paa stemplet Papir udfærdigede Stevning af Stevningsmændene oplæses for vedkommende, og Paategning om Stevningens Forkyndelse gives dette Aktstykke til senere Fremlæggelse i Retten, medens en ustemplet Kopi af Stevningen efterlodes hos den indstævnedes. Af Ukyndighed havde Stevningsmændene imidlertid forelæst Kopien for Hr. Jæger og ladet ham paategne den, medens de efterlode Originalen hos ham. Han paastod for øvrigt, at han havde gjort dem opmærksom paa Fejltagelsen, men uden at kunne overbevise dem.

digheder anseet lige saa god og gyldig som Stævningen selv, og det, som man aldrig har hørt tilforn, antaget der paa Stævns Mændenes Eed, sampt at Deris Velærværdigheder, fordi ieg ikke mødte, skal være bleven meget nidkiære ofver mig, som noch kan sees af det, at de ikke har undt mig, som Loven tillader, nemlig 14 Dage, som ellers ved alle andre Rætter holdis for rætte Laugdag, men med Stævns Mændene hafver ladet mig vide, at ieg til i dag, sam just er dend 8de Dag, hafde at møde. Saa for ikke at giøre D. V. meere nidkiære ofver mig, lader ieg i dag ved dette møde for mig, hvor ved ieg, om mueligt, al dend Vitløftighed og Uleilighed vil stræbe at hindre, som en uloulig Proces motte forvolde baade Dem og mig, og til dend Ende vil hafve Dem Sagen insinueret, som er saaledes:

1. Formoder ieg ikke at have faret vild i min Mee-ning, da ieg ansaae det uden videre Dispute at kunde hafve været noch til at cassere Stævnemaalet, at Seddelen, ieg blev stævnet med, var kun en Copie, og er endnu ikke andet, i hvor vel Procurator Monsr Jørgen Lund end har smykket dend med stamplet Papir. Men lad ham giøre [paa] dend Maade enten ved Kongens Høyeste Ræt, Landemodet eller Landstinget, og see, om det gaar ham an; thi hvad er en Copie, hvor Originalen er borte? Posito, om Monsr Lund hafde en Mands Obligation for saa og saa mange Penge, og Obligationen blifver borte for ham; mon nogen Dommere vel kand tildømme ham Pengene efter en Copie, som hand kunde fremlegge der af under forordnet Stemplet Papir. Jeg kand derfor ikke andet end admirere det, som er skeet med denne Copie`Stævning, som ieg holder for saa stor en Urætvished, som nogensinde i nogen Rættergang kunde drives, og en Sag saa klar, at det ikke regnis Dommeren til nogen Vanvittighed eller vrang Undervisning, hvad de har kiendt derudi¹⁾, allerhelst da ieg med min

¹⁾ Meningen maa vel være: at det ikke havde kunnet regnes Dommerne til Last, om de havde afvist Sagen.

Udeblivelse og Paaskrift paa samme Copie nochsom har givet tilkiende, at ieg i ingen Maade loulig var stævnet, da bemeldte min Paaskrift end ydermere reserverer mig, hvad ieg endnu videre mod bem^{te} Stævnamaal kand hafve at sige, som er:

Deels det, at Stævns Mændene ikke kunde læse denne Copie ræt, men motte gaa meget forbie, som de ikke kunde læse ræt, hvilket ieg med Mænd, som fuldtis ned med mig samme Dag fra Kirke, kand giøre beviislgt, og dog har Stævns Mændene giort deres Eed. See, hvilken en Mishandling!

Deels det, at samme Copie Stævning befaler mig at legge Deris Høyædle Høyærværdigheds Hr. Biscopens Bref i Rætte, da dend gode Herre der imod ikke var loulig stefnet, som burde skee, naar Lov og Ræt skal have sin Gang; thi hvem legger ellers ustævnt Mands Brev i Rætte, aller mindst i slig Tilfælde som her, da ieg merker, det skulle brugis som et Beviis imod mig ved denne Ræt, hvilket er underligt at betenche, efterdi Hr. Biscopen er denne Rættis Ofverdommere. Hvorledis vil De da nu hafve ham til et Vidne mod mig, og siden til Dommere baade ofver Dem og mig! Mon sligt være lounessigt?

2. Formoder ieg, at en hver kand skionne, at Sagen, her føres imod mig, er ikke af nogen ræt Fornødenhed, men kun meere til at styrke vedkommende af mine Tilhørere i deris Mutvillighed og Ubodfærdighed; thi det skal aldrig kunde got giøris, hvad min Anklager siger i Copie Stævningen, at ieg uden skiellig Aarsag har holdt dem fra Alters; men det kand derimod med tvende Tingsvidner beviis, det eene fra Prouste Rættens d. 13 Aug. 1732, det andet fra Herrets Rættens d. 25 ejusd., at deris Mutvillighed og Ubodfærdighed er og har været Aarsag der til; hvilke Synder, hvor de saa aabenbare regiøre hos Mennesket, kand ikke andet end giøre det uværdigt og aldeelis uberedt til at annamme dette Sacramente; og hvilken Lærere, som ikke vil giøre sig Samvittighed ofver at annamme saadanne,

hand motte enten intet eller ilde forstaae sit Embede, da vor Herre Christus har sagt: Kaster ikke Perler for Svin eller Helligdom for Hunde. Og Guds Aand ved hans Apostel siger: — — Leg ikke Hænder snart paa Nogen, gjør dig og ikke deelagtig i fremmede Synder. See saadan Medhold hafver ieg af Guds Ord i det, som ieg har giort! Men efterdi ieg derfor søgis som Lovens Ofvertrædere, er da Loven imod Guds Ord? Ney! det være langt fra; men det er det, at ieg uskyldig er kommen til at fortørne dend, som hafver befalet Sagen at føres imod mig. Thi hafver ieg ellers ikke med disse Ting syndet imod Guds Ord, hvorledis kand ieg da hafve syndet imod Kongens Lov, efterdi disse to ere ikke satte mod hin anden. Hafver Kongen ikke dertil givet sin Lov, at Rætfærdighed og Guds-frygt derved skulle handhæfvis? hvad gjøre da de, som vil bruge Loven imod dem, som ved Guds Naade stræbe at holde sig Guds Ord og Loven efterrettelige? Jeg undrer derfor meget ofver, at mine Anklagere tør sige, at ieg uden skiellig Aarsag har holdt vedkommende fra Alters, da det er beviist i det eene Tings Vidne, at de modvilligen har giort mod Guds Ord og min Formaning, og det er beviist i det andet Tings Vidne, at de ubodfærdig sige, at det er ikke Synd, de har giort; og det, som er det allerværste, at de ikke ville tage imod Lærdom og Underviisning; thi at ligne dette imod min Anklageres sigende, da siunis mig, at hand enten maa meene, at det er ikke Aarsag noch, eller at Mutvillighed og Ubodfærdighed ere Synder af saa liden Betydenhed, at de ikke ere for noget at regne. Skal Loven, som ræt er, dømme i Sagen, da kand min Anklagere ikke vise nogen Articul, som ieg har syndet imod og bør at straffis efter; men den dømmer de andre. (Lovsteder anføres).

3. Efterdi ieg nu saaledis har opliust Sagen, og Prouste Rættens seniste Dom nægter mig at procedere her ved Rættten i denne Sag mod Bønderne, saa ieg hverken kan contrastæfne dem til denne Ræt eller sætte i Rætte

paa dem, førend forberørte Dom bliver tilsidesat; jeg og hafver ydmygst tilskrevet Velb. Hr. Ampt Manden og Vedkommende om at tage Commissarier i Sagen, hvorpaa ieg hafver erholdet velb^{te} Hr. Ampt Mandens respective Svar, saa lydende:

Velærværdige og Vellærde Hr. Nicolai Jæger. Paa hans Hr. Prousten Mag. Jørgen Huulbech, den Kongl. Ridefoget Sr Christopher Schmit og mig tilskrefne Missive af 18de hujus, som mig idag er vorden tilstillet, mældis udi tjenstlig Giensvar for min Person, at hand kand gjøre, hvad hand behager og i sin Tid loulig forsvare, med Reservation paa Vedkommendes Vegne at gjøre underdanigst Ansøgning om Contra - Commissarier, om det for nødigt skulle eragtis. Forblifvende Hans Velærv. tjenstv. Tiener C. U. v. Lützou, Nyegaard d. 19 Aug. 1732.

Saa formoder ieg, at Sagen ifølge af denne Hr. Ampt Mandens respective Skrivelse og foranførte Ting bliver henviist til de Commissariers Kiendelse, som Hans Kongl. Maiestæt allernaadigst motte forordne. Jeg i øfrigt recommanderer mig Deres Velærværdigheders gode Affection, ikke som vi ere Ordens Brødre, men som Sagen anrører Guds Ære. Forblifvende med al Ærbødighed Deres Velærv. pligtige Tiener Nicolay Jæger. Hiertebr. d. 17 Sept. 1732.

(Herpaa svarede Jørgen Lund ved Henvisning til sit Indlæg af 10. Sept. og indlod forøvrigt Sagen til Rettens Paakjendelse. Sagen blev derpaa optagen til Doms Afsigelse førstkommande 29. Oktober).

Da Afsigelsen af Provsterettens Dom stundede til, og Hr. Jæger ikke mærkede noget til, at hans Ansøgning til Kongen (af 3. Sept.) havde nogen Frugt, besluttede han sig i Begyndelsen af Oktober 1732 til selv at rejse til Kjøbenhavn for om muligt at fremskynde en gunstig Afgjørelse. Provst Huulbech, hos hvem han vistnok havde søgt Rejsetilladelse, maatte dog ønske, at Biskoppen var vidende om, hvad der i den senere Tid var passeret i Hr. Jægers Sag,

og sendte derfor under 8. Oktober en Udskrift af Forhandlingerne paa Provsterettens tre Sessioner den 13. August, 10. og 17. September til Biskop Worm, idet han tilføjede: »Dette indsendes underdanigst til Deres Høyærværdighed i den Tanke, at Hr. Nic. Jæger, som nu er i Kjøbenhavn om denne sin Sag, maaske ikke lader D. H. faa Acterne at se, som han dog har med sig beskrevne.«

Naar Provsten her havde ytret Tvivl om, hvorvidt Hr. Jæger vilde forelægge Biskoppen den ham meddelte Udskrift af, hvad der ved Provsteretten var passeret, saa var denne Formodning dog urigtig, som det fremgaar af følgende Brev, ved hvilket der imidlertid er den Besønderlighed, at det er dateret fra Præstegaarden paa Møen, medens Hr. Jæger d. 8. Oktober (Brevets Datum) var i Kjøbenhavn.

Deres Eminence (osv.).

Baade før og siden jeg fick D. E.s Høy-respective Skrivelse af 26de Julii sidstleden, hafver jeg søgt først hemmelig med Sagtmodighed at føre de tre Mænd, som ere Oppermænd for de Sommer-Ridende i Elmelunde Mee-nighed, deris Synd til Gemytte; og da det icke kunde hielpe, hafver jeg og ydermeere brugt Medhielperne, saa min Samvittighed kand vidne med mig, at jeg hafver intet efterladt af alt det, som min Skyldighed udkræver, men hafver viist icke allene min Føjelighed mod Vedkommende, men end og min Lydighed imod Deres Eminence, hvilcked tillige med Sagen i alle sine Omstændigheder og rætte Beskaffenhed sees af disse medfølgende Documenter og Tingsvidner. Og dog hafver Welbr. Etats-Raad Lützow laded mig for Prouste-Rættens indstæfne til Dom at lide, med hvilcked Stæfnemaal, som det sees i Acten, det er gaaed underlig til. (Dette forklares udførligt, tildels som i Hr. Jægers ovenanførte Indlæg af 17 Sept.). Formedelst alt saadant er jeg høylig bleven forarsaged og yderlig tvungen til at søge min allerunderdanigste Tilflugt til Deris Kongel. Maj^{tt} Selfv, og er allerunderdanigst forsickred, at

dend Faderlig Omsorg og medføde Kongel. Naade og Mildhed, som Hans Kongel. Maj^{te} bær for alle sine Undersaatter, saa vel dend minste som dend største, skal og række til mig. (Da han antog, at hans Ansøgning vilde komme til Bispens Erklæring, sendte han denne en Udskrift af Acterne i Provsteretssagen, som han ønskede, at hans Kommissionær, Mr Poulstrup, senere maatte faa tilbageleveret). Hvad Amtmanden i sit Brev berætter, som findis i Acten fra Prouste Rættten, at hand hafde ladet mig anmode angaaende denne Sag dend og dend Tiid at møde ham hos Prousten, er ubeviisligt, og jeg kand med frelst Samvittighed nægte det, naar og hvor det skal være. Jeg forbliver (osv.).

Hiertebr: d: 8de Octobr.

Nicolay Jæger.

1732.

Samme Dag indsendte Amtmand Lützow til Biskop Worm et Andragende (dat. Elmelunde 6. Okt. 1732) fra de tre Bønder, hvori de forestillede deres Trang til at komme til Herrens Bord og derpaa ytrede:

»Saa bønfalder vi, Hs. Kgl. Maj.s fattige og enfoldige Bønder, højædle, velbaarne Hr. Etatsraad som vores nærmeste Øfrighed, at den naadige Herre ved sin herpaa tegnede højgunstige Recommendation vil andrage vores saa højt magtpaaliggende Salighedssag for Hr. Biskopen, at Hs. Velærv. Hr. Provsten, Mag. J. Huulbech, som er en retsindig Herrens tro Tjener, maatte blive tillagt Ordre at antage og betjene os med det hellige og højværdige Alterens Sacramente, saa længe Sagen mellem os og Hr. Nic. Jæger er under Proces«.

Amtmanden indsendte Bøndernes Ansøgning med en Anbefalingsskrivelse af 8. Oktober til Biskoppen, og denne sendte samme videre til Præsten Nic. Jæger med følgende Skrivelse:

Velærværdige og Høilærde Hr. Pastor!

D. V.s Skrivelse af 8. hujus tillige med det derhos følgende Tingsvidne er mig denne Time først indhændiget,

hvilket, saasnart ieg dertil finder Leilighed, af mig skal vorde efterseet. Men saavidt ieg allerede af det lidet, ieg deraf har læst, erfarer, vil Sagen, saafremt den føres videre, for Deres Velærværdighed, efter mine Tancker, ickun vinde et maadeligt Udfald, hvor udofter det bliver tienligst, at De, om mueligt, seer samme i Mindelighed afhandlet.

Ved indsluttede, som ieg in Originali igien vil tilbage vente, hafve trende Mænd af Elmelunde — — besværget sig for Amtmanden — — over D. V., som uden billig Aarsag skal hafve nægtet at antage dem til lønlig Skriftemaal. Saafremt da D. V: derfor icke vil paaføre Dennem selv nogen videre Ulempe, giøre De best, uden videre Vægning at anamme bem^{te} 3de Mænd, naar de sig igien bodfærdeligen indstille, til hemmelig Afløsning og Herrens Bord; thi skeer det icke, vil det formodentlig blive Deres Velærværdighed selv til Fortræd. — —

Khafn. d. 11 Octobr. 1732.

C. W. Worm.

Hr. Jæger, der endnu opholdt sig i Kjøbenhavn, udtalte sig paa følgende Maade om Bøndernes Andragende:

Erklæring.

At Deres Eminence har sendt mig denne Memorial, som er skreven for de trende Bønder i Elmelunde til Amtmanden paa Møen, Welb. Etats-Raad Lützow, anseer jeg derfor at være giort, at jeg der paa skulle give min Erklæring, som og allerydmygst følger saaledes, som Sagen er i Sandhed.

1. Kand jeg icke nægte, at jeg jo hafver holdt de tre Mænd fra Nadverens Sacramente. Men Aarsagen der til er denne, at da de tvert imod min Formaning og Advarsel hafde brugt den tredie Søndag efter Trinitatis og Mariæ Besøgelses Dag næst der efter til deris Sommer-Riden og Gilde, ville de hvercken kiende det for Synd, de hafve giort, eller derom tage imod min Underviisning, som det Tings Vidne fra Møenboe Herreds-ting d. 25 Augusti 1732 nocksom høviiser. Men som det er dem overbeviist, at de

synderlig hafve anvendt forbem^{te} Helligdage paa deris Sommer-Riden og dets Gilde, og mand nock veed, hvad sligt til deels fører med sig, omendskiønt det icke alt staaar til at beviise, nembliq raaden Snack, Banden og Sværen, utugtige Lader og Geberder og andre vederstyggelige Ting, naar de først dricke ofver Tørsten, hvad har de da viist der med, at de ville forfægte sligt, andet, end deris Haardnackenhed og Ubodfærdighed, og hvorledis skulle ieg da med nogen god Samvittighed kunde annamme dem til Alters i den Tilstand!

2. Hvad Hans Møller skriver om sin Svaghed, er saa u-sandt som det er grovt, og troer ieg icke, hand kand beviise, at hand forgangen Sommer har lagt ved Sengen i 5 Dage, langt mindre i 5 Uger; thi saa maatte der efter Skicken gaaed Bøn for ham af Prædickestolen. Eller er det icke en liden Snildhed, som hans Concipist har brugt i denne grove, usandfærdige Beskyldning, da hand hvercken næfner, om jeg har vidst Hans Møllers Svaghed, eller om det har væred begiert af mig, at jeg skulde komme til ham, men allene siger, at jeg selv 5 Søndage tillige har forrætted Guds Tieniste der i Kirken imidlertid, hvilket jeg vel kunde giøre og derfor icke vidst Hans Møllers Svaghed. Hvor af Deris Eminence seer, at som mine Fiender icke kand skade mig med Sandhed, saa behielpe de sig med List og Spidsfindighed. Jørgen Lund i Steege, som procederer i Sagen paa Ambtmandens Vegne, kand selv være Vidne til, hvad Ord jeg hafde til disse tre Mænd for Rætten d. 25 Augusti sidstafvigte, da der blev handled om dend Materie, nembliq at om Nogen af dem blev siug, skulle de lade mig vide det. Ellers har jeg nogle Gange i Aar selv-buden besøgt baade Hans Møller og de andre der i Byen, Mand for Mand, at fornemme deris Levemaade, saa jeg formoder, jeg i alt saadant skal findes ustraffelig.

3. Naar Deris Eminence betragter Sagen, som De haver i Hænde alt, hvad ved Rætterne er passeret, saa troer jeg nock, at De selv befinder, at Sagen er lettere

afgiort med Commissarier, end føre Proustens Domme ind for Landemoded, som holdes ickun tvende Gange om Aared. Men jeg forstaar, at Vedkommende vente sig een meere favorabel Dom af Prousten end Commissarier, efterdi hand for det første¹⁾ har viist mig hen med Sagen til verslig Forum, hvor ofver de og kiende ham iblant alle Møens Præster for den rætsindige Herrens troe Tienere, som de ville have til Bigte-Fader. Resten vil jeg tie med. Jeg forbliver (osv.).

Kiøbenhafn d. 18de Octbr:

Nicolaj Jæger.

1732.

Det lader ikke til, at Hr. Jæger under sit Ophold i Kjøbenhavn har kunnet udrette noget til sin Sags Forbedring; han er da vendt tilbage for snart efter at maatte indstille sig for Provsteretten, der efter Bestemmelsen skulde træde sammen den 29. Oktober 1732. Retsakten er muligviis ikke mere bevaret, i alt Fald er det ikke lykkedes mig at finde den; men af et Brev, der senere skal meddeles²⁾, ses, at Dommen, der først faldt 31 Oktober, i høj Grad er gaaet Hr. Jæger imod, og at han, foruden Bøder og Sagens Omkostninger, er dømt til at gjøre Amtmanden Afbigt og uden Vægning at tage de tre Mænd til lønligt Skriftemaal og Herrens Bord.

Biskop Worm har endnu ikke haft Provsteretsdommen i Hænde, da han efter Kancelliets Forlangende afgav følgende Erklæring over Amtmand Lützows og Hr. Jægers ovf. S. 237 f. og 239 ff. meddelte Andragender til Kongen.

Stormægtigste, Allernaadigste Arfve Konge og Herre!

Supplicanten, Hr. Nicolaj Jæger, Sogne-Præst til Hierteberg Meenighed³⁾ paa Møen, angav d. 30 Junii sidstafvigt

¹⁾ D. e. fra først af.

²⁾ Se ndf. S. 256 f.

³⁾ Præstegaarden ligger i Hjertebjerg i nogen Afstand fra Elmelunde; i sidst nævnte By ligger Sognets Kirke.

for mig, hvorledes trende af hans Sogne-Mænd ved det saa kaldede Riden Sommer i Bye hafde begaaet adskilligt forargeligt. Hand bespurte sig og, om hand ei for den Aarsag kunde holde dem fra lønlig Skriftemaal. Jeg svarede ham derpaa den 5 Julii næst efter, at saa fremt der noget forargeligt af Sogne-Mændene var øvvet, burde hand angifve det saavel for Amtmanden som Forvalteren, hvilcke uden Tvivl saae derhen, at de skyldige blefve afstraffede; derhos lod ieg ham forstaae, hvorledis ieg ingen Anledning fandt til, at hand uden anden Omgang skulde formeene dem lønligt Skriftemaal og Herrens Bord. Icke desmindre hafde hand, før hand fick mit Svar, og før hand kunde vente Svar fra mig paa sin Skrifvelse, bortviist dem fra Skriftestolen. Den 8. hujus tilskrev Supplicanten mig atter og daterede sit Brev fra Elmelunde, u-anseet hand var her i Staden, hvilcket ieg dog ei vidste, men besvarede samme hans Skrifvelse d. 11 dito og raadede ham icke længere at formeene de trende hans Sogne-Mænd Adgang til lønlig Skriftemaal og Herrens Bord, saafremt hand ei vilde paaføre sig selv nogen videre Ulæmpe. Om samme min Skrifvelse vil frugte noget, kand ieg icke vide. Hvad ellers saavel Hr. Etatz-Raad og Amtmand Lützous som Hr. Nicolai Jægers allerunderdanigste Suppliqver angaaer, da er det klart, at den sidste, nemlig Hr. Jæger, efter at hand een-tidlang førde Sagen for Prouste-Rættten, d. 18. Augusti tilmeldede Amtmanden og Prousten og Forvalteren paa Møen, hvorledes hand hafde i sinde allerunderdanigst at begjære i denne Sag tvende Commissarier paa sin Side. Icke desmindre anholder hand nu allerunderdanigst om, at Deris Kgl. M^t selv vilde antage sig denne Sag samt ofvergifve den til een eller anden af Geistligheden, som dend kunde undersøge. Hvor imod Hr. Etatz-Raad og Amtmand Lützou allerunderdanigst søger, at Sagen maae vorde afviist til at blifve afgjort ved ordentlig Lands Lov og Rætt. Efter hvilcken Beskaffenhed mine allerunderd. Tanker falder derhen, at Hr. Nicolaj Jæger burde med langt

større Forsigtighed handlet denne Sag, samt i det mindste oppebiet mit Svar paa hans Skrivelse. Jeg forstaaer og ei, hvorledis hand kand paastaae, at hans Tilhørere offentligten for dend gandske Meenighed skal afbede, hvad de hafve giordt efter den dennem af Gud og Deris Kgl. Maj^r foresatte Øfrigheds Tilladelse. Man skulde troe, at om nogen Sag skulde reises, maatte den snarere være imellem Amtmanden og Hr. Nicolaj Jæger end mellem Hr. Nicolaj Jæger og Bønderne; thi det vilde blifve af een icke aldeelis ynskelig Følge, at naar den verdslige Øfrighed tillader, men Sognepræsten forbyder een og den samme Ting, den sidste da skulde hafve Magt at holde dem fra Sacramentet, som intet andet hafde giort end det, hvortil dem af den første, neml. den verdslige Øfrighed, var gifvet Forlof. Om endskiønt og ved den saakaldede Sommer-Riden paa adskillige Stæder et og andet forargeligt kand gaae i Svang, skønner ieg dog ei af de[n] med Hr. Etatz-Raad og Amtmand Lützows allerunderd. Suppliqve følgende Copie, at disse Mænd, imod hvilke Sagen af Hr. Nicolaj Jæger er reist, ere skyldige i nogen saadan letfærdig og forargelig Leegen, som Loven strængelig forbyder og vil vide alvorligen straffet, Lib. 6, Cap. 3, Art. 11, pag. 875; hvor udofter det var ynskeligt, om denne Sag kunde dempes og i Mindelighed saaledis afgjoris, at Hr. Nicolaj Jæger, som har vildet viise sin Nidkiærhed, men uden Forstand, stædede disse sine Sogne-Mænd, hvilke hand anklager, til lønlig Skriftemaal og Herrens Bord, og blev derhos advaret, her efter at gaae forsigtigere tilværks. Hvilket indstillis til Deris Kongl. Maj^{ts} allernaadigste Velbehag (osv.).

Khafn d. 31 Octobr. 1732.

C. W. Worm.

I væsentlig Overensstemmelse med Biskoppens Erklæring faldt endelig den kongl. Resolution, der lyder saaledes:

Til Biskop Hr. Christen Worm.

C. 6tus.

V. G. t. Eftersom Hr. Nicolai Jæger, Sognepræst til Hiorteberg¹⁾ Meenighed paa vort Land Møen, haver allerunderdanigst besværgt sig over trende af hans Sognemænd i Elmelunde Sogn og Bye, som dend tredie Søndag efter Trinitatis og Maria Besøgelses Dag nest afvigt skal have foretaget sig det saakaldet Sommer Riden og Gilde, der skal bestaa i adskilligt Gøglerie og Drik, hvortil de skal have beraabt sig paa at have haft Forlov af os elskelig Christopher Ulrich Lützou, vores Cammer Junker og Amtmand over Møens Amt, og for hvilken Gierning, som Hr. Nicolai Jæger formeener at være imod Løven, hand skal have søgt Bønderne for Provste Retten til Kirkens Disciplin at udstaa, og da Provsten med hans Assessorer skal have viist Sagen fra sig, andrager Hr. Nicolai Jæger, at den verdslige Øvrighed begynder at søge ham, fordi hand haver nægtet at tage bemeldte Mænd til Alterens Sacramente uden aabenbar Skriftemaal; derfor hand allerunderdanigst anholder, at Vi selv ville antage Os denne Sag. Da som Vi af Din saavel derover, som om hvad derom fra fornævnte Cammer Junker og Amtmand Lützou er indkommen, allerunderdanigst givne Erklæring haver fornummen Sagens Sammenhæng og Beskaffenhed, og Vi derpaa haver allernaadigst funden for got, at denne Sag uden videre Process skal være ophævet og afgjort; Saa er nu hermed Vores allernaadigste Villie og Befaling, at du strax tilholder Sognepræsten Hr. Nicolai Jæger, at hand stæder disse forbemeldte hans Sognemænd, hvilke hand anklager, til lønlig Skriftemaal og Herrens Bord, og haver du ham saa derhos at advare, at hand hereffter i dislige Tilfælde gaar forsigtigere til Verks. Dermed etc.

Friderichsberg den 28de Nov. 1732.

¹⁾ Der har først staaet Hierteberg

Under 6. Decbr 1732 meddelte Biskop Worm Præsten Jæger Indholdet af Kongebrevet, idet han tilføjede: »Saa fremt De og herefter maatte behøve at raadføre Dennem med mig i et eller andet det angaaende, da forventer jeg, De oppebie mit Svar, hvilket ufortøvet skal følge, samt at De datere Deres Brevve fra den Stæd, hvor de ere skrefne«.

Da Amtmand Lützow direkte fra Kancelliet (u. 28. Nov.) havde modtaget Meddelelse om den kongl. Resolution, fandt han sig, som det synes, ikke tilfredsstillet ved den Ydmygelse, der var tilføjet Hr. Jæger i samme, men mente, at han burde ganske anderledes tugtes. Han lod sig derfor meddele en Udskrift af Provsteretssagen og Dommen af 31. Oktober, hvilken han indsendte til Kongen, ledsaget af følgende fulminante Skrivelse:

Stoermægtigste Monarch,

Allernaadigste Arve Konge og Herre!

Deris Kongelig May^{tes} mig allernaadigst tilsendte Befahling af 28de Novembr. nest afvigte, at den Sag imellem Sogne Præsten til Hiertebjerg Meenighed, Hr. Nicolaj Jæger, og trende hans Sognemænd, angaaende deris saakaldet Sommer-Riden, skal uden videre Proces være ophævet og afgjort, er mig tilhænde kommen. Og som der af allerunderdanigst er at fornemme, at fornefte Hr. Nicolai Jæger vel herom til Deris Kongelig Majestett haver indgivet sin Besværing over disse tre Mænd, men iche noget meldt om sin Selfraadighed og Opsetzighed imoed sin Biscop, iche at adlyde hans velmeenende Formaninger, eller den Blame, hand mig og andre har paalagt, meget mindre at der for Pronste Retten var afsagt Dom i Sagen, som hands Gierninger meriterede, og i saa Maade ichun under et Gudfrygtigheds Skin besmychet sin Fortredelighed, paa det enhver, baade Biscopen, Proubste-Retten, Jeg og andre vedkommende, kunde beholde hvad Tort, hand enhver af os hafde dicteret: Saa vilde Deres Kongelig Majestet iche i U-naade optage, at Jeg herved allerunderdanigst frem-

sender Proubeste-Rettens i Sagen den 31de Octobr. nest afvigte afsagde original Dom og Doms Act¹⁾, at deraf aller-naadigst maatte fornemmis:

For det første Hr. Jægers Selfraadighed, at hand iche hertil har vildet antage disse tre Mænd og deris Medfølgere til Herrens Nadvere uden aabenbare Skriftemaal at udstaae, i hvorvel Hr. Biscopen hannem derfra har afraadt ved Missive af 19 Junij, i Acten indført pag. 41 og 42, som²⁾ af 11 Octobr. nestleden, herved in originali følgende.

2det. I meer bemelte Act. pag. 11 og 12 dend Blame, hand mig i sin Prædichen for gandske Meenigheden har paalagt, at Jeg skulde passere for en u-gudelig Øfrighed, det hand for Proubeste Retten den 13 Augusti nestafvigte offentlig producerede, og paa Dommen p. 90 videre yttred sig med, da hand der skref om de andre Præster her paa Landet, som iche vilde biefalde hans formastelige Væsen, at de hensnigte sig og gafve efter, hvorved de bleve Aarsage i, at de opblæste, som meere elsker Vellyst end Gud, lade sig nøye med Gudfrygtigheds Skin, og due intet i Troen, med hvilchet sidste hand u-trøchelig meener min Persohn.

3die. Den gjorde Beskyldning, hand i Acten pag. 52 har tillagt Proubsten og hans Assessorer, at de har dømbt saa u-retviis, som nogensinde i Rettergang kand drives, i hvorvel ingen U-rett af dem var begaaed, men U-retfærdigheden hengte ved Hr. Jæger self, i det hand beholt Original-stefningen, hvorefter hand for Proubeste-Retten indvarsledes, og loed Stefnsmændene gaae bort med Copien.

4de. At Hr. Jæger for saadanne sine Bedrifter er i Acten p. 85 og 86 tildømbt at antage de tre Mænd og deris Medfølgere til lønlig Skriftemaal og Herrens Nadvere, samt for denne Post at betale til fattige Præste-Enchers Casse i Sællands Stift 6 Rdr.

¹⁾ Findes nu ikke vedlagt.

²⁾ D. e. ligesom ved Skrivelse (osv.).

5te. At Hr. Jæger p. 86 har beskiemmet mit Nafn aabenbare af Prædiche Stoelen for den gandske Meenighed, og ligesaa for Proubeste Retten, og derfor paa pag. 87 er tildømt at giøre mig en nøyagtig og skriftlig Afbigt i Proubstens og tvende Assessorers Overværelse, desligeste til Præste Enche Cassen for den Forseelse at betale 8 Rixdlr.

6te. At Hr. Jæger pag. 88 er tildømt at betale Processens Omkostning med 6 Rdr. 4 Mk. 8 Sk.

7de. At Hr. Jæger under alt dette at faae øvet, i Verck sadt og fuldendt, intet andet har søgt, end under et Gudfrygtigheds Skin saaledes at faae ydt (o: ytret) sine Passioner, og lade andre baade Blame, Spodt og Skade paa Halsen.

Beder derfor allerunderdanigst, Deris Mayestett af særdeles Kongelig Naade vilde haandhæve min Persohn og allernaadigst forundte Betiening, at Præsten Hr. Nicolai Jæger maa fyldigstgiøre hosfølgende Proubeste-Rættens Dom, siden det er hannem iche u-ligt, at hand jo dends Indhold for Deres Kongelig Mayestett fordulgt haver¹⁾. Hvorom Jeg allerunderdanigst vil vente Deres Kongelig Mayestetts allernaadigste Resolution.

	Deres Kongelig Mayestetts
Steege paa Møen	Allerunderdanigst og Tropligt-
d. 4de Decembr. 1732.	skyldigste Tiener
	C. U. Lützow.

I Kancelliet blev man næppe altereret over Amtmandens Udgydelser. I alt Fald tog man Sagen med Ro. Men nu skulde det vise sig, om Hr. Jæger vilde bøje sig for den kongl. Resolution. Det var ingen Smaating for en fattig Præst at svare den enevældige Konge: Her staar jeg, jeg kan ikke andet! Nu, saaledes svarede Hr. Jæger vel heller ikke ligefrem; men at det dog var Meningen, fremgaar af følgende tvende Skrivelser fra ham, den første til Biskoppen, den anden til Kongen.

¹⁾ Af det følgende vil ses, at denne Mistanke var ubeføjet.

1.

Deris Eminence !

Høyædle, Høyærværdig Herre !

Dend kongelig allernaadigst Befaling, som Deris Eminence ved sin høystærede Skrivelse af. 6. hujus hafver kundgiort mig, at jeg skal annamme de Mænd af mit Sogn til lønlig Skrifftemaal og Herrens Bord, som jeg hafde anklaged for deris Sommer-Riden og Gilde sistafvigte 3^{die} Søndag efter Trinitatis og Mariæ Besøgelses Dag, er jeg færdig som skyldig allerunderdanigst at efterkomme, som jeg og forhen haver annammet saa mange af dem, som have viist sig bodfærdige; men som der endnu ere sex tilbage, som ere saa ubodfærdige, at da jeg atter nogle gange, siden jeg blev advaret ved Deris Høyærværdigheds høystærede af 11. Octbr: at annamme dem, naar de sig bodfærdeligen indstillede, hafver forsøgt det med dem baade hemmelig og i Medhielpernes Paahør at bringe dem til deris Synds Kundskab og Fortrydelse, hafver maat befinde, at alle gode Ord og Formaninger hos dem hafver aldels ingen Sted, saa jeg suckende og med hiertelig Sorg og Bedrøvelse maa beklage baade for Gud og Mennisken dend store Gienstridighed og Opblæselse, der møder mig hver gang, jeg vil foreholde dem deris Synd og opvække dem til Bodfærdighed, thi de ville hvercken kiende deris Drick, Gøglerie, Sabbats Overtrædelse, Ulydighed imod Guds Ord og Kongens Lov eller deris kiødelige Lyster, som de her i har givet Tøylen, for nogen Synd, eller love her paa nogen Boed og Bedring, men svare stuts og reent ud, at de intet ville svare mig paa sligt, og at de vil gjøre det samme igien eet andet Aar.

I Søndags da jeg med Graad og stor Alvorlighed foreholdt dem, hvad Hierte-sorg og Suck de med saadan deris Ubodfærdighed forvoldte mig, og dend Fare, jeg med mine der ofver kand være underkast, hafver de icke der af været at bevæge, men reent ud sagde, at de icke ville kiende

noget for Synd af det, de i saa maade hafver giort, uden Amtmanden befalede dem, at de skulle kiende det for Synd.

Idag da jeg lod dem vide Deris Kongel: Maj^{ts} allernaadigste Villie og først hemmelig handlede med dem og, da det intet frugtede, tog Med-Hielperne til mig, igjentog mit forrige og formanede dem til Boed og Bedring, svarede de, at de med Guds Hielp, om de levede, ville giøre det samme eet andet Aar og faae eet Majtræ opreyst i Sognet. Som jeg da icke troer, at det er Deris Kongel: Maj^{ts} hellige Villie, at jeg skal annamme saadane til Alters, saa ville jeg ydmygst forespørge mig, om noget der om er rørt i dend kongel: allernaadigst Befaling. Hvis icke, beder jeg allerydmygst, Deris Eminence heri vil raade mig det, som er mig tienligst; thi førend jeg saaledis skulde synde imod Gud og giøre mig deelagtig i fremmede Synder, uden Deris Eminence kand opliuse mig bedre, end jeg selv veed, saa vil jeg heller være ald dend Trængsel, Lidelse og Nød underkast, som er skeet Christi Tienere tilforn. Gud styrcke mig dertil med sin Naade og give mig Taalmodighed og Frimodighed for vor Herres Jesu Christi Skyld. Amen. Jeg forbliver med ald underdanigst Respect

Deris Eminences,

højædle og højærværdig Herres
gandske ydmyge Tienere

Hiertebierg Præstegaard

Nicolay Jæger.

d: 9de Decembr: 1732.

2.

Stormægtigste, allernaadigste Arve-Konge og
Herre!

Hr: Biskop Worm hafver ved Skrivelse af 6te hujus kund-giort mig, at Deris Kongl: Maj^t allernaadigst hafver befalet ham at tilholde mig at antage de Mænd af mit Sogn til lønlig Skrifftemaal og Herrens Bord, som jeg hafver anklaget for deris Gøglerie og Drik dend 3die Søndag

efter Trinitatis og Mariæ Besøgelses Dag sidstafvigte. Hvilcken Deris Kongel: Maj^{ts} allernaadigste Villie og Befaling jeg med allerunderdanigst Lydighed strax har været færdig at efterkomme og til dend Ende kaldet Vedkommende for mig, forkyndet dem Deris Kongel: Maj^{ts} allernaadigste Villie og Befaling og formanet dem til Bodfærdighed; men de svarede reent ud, at de icke ville svare paa de Ting, jeg foreholdt dem; men eet andet Aar ville de med Guds Hielp, om de levede, giøre, ligesom de have giort i Aar, og andet meere, hvor med de gave deris store Ubodfærdighed tilkiende, hvor paa jeg maatte kalde mine Medhielpere at høre, hvor aldeelis de misbrugte Guds og Deris Kongel: Maj^{ts} Naade. Det jeg ville, de skulle kiende for Synd og fortryde samt derpaa love Boed og Bedring, er:

1. At de have været Guds Ord og Deris Maj^{ts} Lov ulydige tvert imod dend Formaning, jeg forud gjorde til dem.
2. At de hafve misbrugt hellige Dage til slige Ting, hvor ved deris Tancker og Andagt drages fra Gud og hans hellige Ord.
3. At de forsætlig have øvet sig i saadane Lyster og Laster, som aabenbare strider imod deris Christendom, hvor om jeg foreholdt dem det Sprog af vores Catechismi Sentenser: Leve i efter Kiødet, da skulle i døe; men dræbe i Kiødets Gierninger, da skulle i leve. Item giører eder icke Lignelser efter noget af alt det, Hedningene har giort. Men som denne Sandhed icke finder Sted i deris Hierter, og de der ved icke ere at bringe til nogen Bodfærdighed, saa er jeg i allerdybeste Underdanighed forsickret, at det er langt fra Deris Kongelig Maj^{ts} hellige Villie, at jeg skal annamme saadane Syndere til Guds Bord, thi dersom end Deris Kongel: Maj^t allernaadigst hafde befalet, at de skulle udstaaet Kirkens Disciplin, saa maatte jeg dog ved Guds Naade først søgt at faaet dem bodfærdige, inden det kunde skeet, saasom vor Herre Jesus Christus ingen gjør retfærdig uden dend, som først bliver bodfærdig. Saa mange derfor, som af dem hafver viist sig bodfærdige, dem hafver jeg allerede, ligesom

Deris Kongelig Maj^{tt} allernaadigst hafver befalet, antaget til lønlig Skrifftemaal; men at det icke staar i min Magt paa Guds Vegne at forlade ubodfærdige Syndere deris Synder, formoder jeg i allerdybeste Underdanighed, at Deris Kongel: Maj^{tt} allernaadigst giver Medhold. De ere i Tallet sex, som ere saa ubodfærdige, at de icke vil lade sig sige, og alle de Gange, jeg har forsøgt det med dem baade hemmelig og aabenbare, have de altid været eens, undtagen sistafvigte Søndag, da kom jeg dem saa nær, at de paa det næste i sig vare overbeviiste og svarede og sagde, dersom Amtmanden ville befale og tillade, at de skulle bekiende og fortryde Synden, saa ville de. Men igaar, jeg forsøgte det igien, da vare de meget gienstridigere og værre end tilforn. Gud naadelig see her til, at sligt for Deris Kongel: Maj^{tt} icke maa blive skiult. Jeg veed, at Deris Kongel: Maj^{tt} allernaadigst har fordret Hr. Biskop Worms Erklæring paa min forrige Memorial, og endskiønt jeg icke kand tvile om Hr. Biskopens Erklæring, saa vidt Sagen er ham bekiendt, saa maatte det dog allernaadigst være mig tilladt at forklare deris Kongel: Maj^{tt} Sagen i een og anden Post, som Deris Kongel: Maj^{tt} mueligt icke har faaet at vide, under hvilke Poster mine Contra Parter uden Tvivl søge at skiule Sagens rætte Beskaffenhed.

1. Maa det være deris Paastand, at jeg for deris bare Ridende og Gøglerie paa form^{te} 2de hellige Dage hafver holdt vedkommende fra Guds Bord. Men naar derimod betragtes i medfølgende Copie af Acten og Dommen 1. min advarsel pag: 15, 16, Lit: A; 2. min Erklæring pag 18, Lit. B; 3. summi theologi Professor Steenbuchs Sentiment pag: 19, Lit D.; 4. det Tingsvidne, som Hr. Etats Raad Lützow har taget over mig, pag: 25, Lit E, saa sees, at deris Mutvillighed, Gienstridighed, Ubodfærdighed og intet mindre har været Skyld i, at de ere holdte fra Nadverens Sacramente.

Det eeniste, som skulle siunes at kunde regnes mig til Forseelse, er, at jeg icke oppebiede Hr. Biskopens Svar, inden jeg holdte dend første Mand fra Ålter. Men hvad skulle jeg gjøre? Manden hafde samme Uge henbragt 2de hellige Dage i slig kiødelig og vellystig Levnet. Jeg lod tvende Gange begiere af ham ved Degnen, at hand ville sætte sin Altergang op, til H^r Biskopens Svar kom, hvilcked befindes i Acten pag: 19 Lit: C, og dog ville hand trænge sig med Magt frem. Jeg fornam ofver alt, at hand da var ligesaa ubodfærdig, som hand er endnu. Her maatte jeg jo i nærmeste Fare gribe til nærmeste Raad, hvis jeg da icke skulle giøre mig deelagtig i fremmede Synder og drage Guds Vrede og Dom ofver mig; saa maatte Guds-frygt have større Virckning hos mig end Menniskens Frygt, hvoraf Deris Kongel: Maj^{tt} allernaadigst befinder, hvor hart jeg her imellum begge har været beknytt. Da jeg nu der efter fick Hr: Biskopens Svar, saa binder det sig just ved samme Mand og tvende til, som hafde været de andres Anførere i Leegen, og kalder deris Synd een Forargelse, hvilcken jeg skulde angive for Øvrigheden, som jeg og giorde; men Amtmanden sendte mig mit Brev u-brudt tilbage igien. Dernæst siger samme Hr. Biskopens Brev, at jeg icke uden anden foregaaende Omgang kunde holde dem fra lønlig Skrifftemaal og Herrens Bord, hvilcket kunde icke anderledis forstaaes, end at naar der blev brugt een ræt Omgang, saa kunde de holdes fra lønlig Skrifftemaal og Herrens Bord, og da Øvrigheden nu intet ville straffe, saa vidste jeg ingen rættre Omgang end begiere Proustens Kiendelse derpaa.

2. Maa paastaaes, at jeg icke har formanet dem paa dend rætte Maade; men der imod viiser min Erklæring pag: 21, Lit: F, at jeg icke kunde formane dem anderledis, efterdi jeg icke vidste, hvem Personerne skulle være, og altsaa maatte jeg bruge dend Maade, som Deris Kongel: Maj^{tts} Lov foreskriver mig sist i dend 6te Art: pag: 221,

hvormed min Formaning, som findes i Acten pag: 15, 17, Lit: A, er aldeelis conform

3. Maa de paastaae, at Bøndernes Mutvillighed og U-bodfærdighed er at regne dem til een Uforstandighed og Eenfoldighed, men at det er meere end Uforstandighed og Eenfoldighed, sees af Hr: Amtmandens egen Tingsvidne pag: 25 Lit: E. Naar det ellers allene skulle regnes for een Uforstandighed, saa viiser Deris Kongl. Maj^{ts} Lov pag: 234, art: 13, hvorledis der kand raades Boed paa sligt, da Høystbem^{te} Deris Maj^{ts} Lov i Kraft af Guds Ord forbyder pag: 236 art: 17 nogen med Haands Paaleggelse af Præsten at afløses, uden hand af eet angerfuld Hierte begierer sine Synders Forladelse.

4. Maa de paastaae, at det er dend eeniste Lystighed, Boenden har om Aaret ved ald sit Sved og Arbeide; men det er sandelig icke deris eeniste Lystighed paa Møen, og efterdi jeg her med er aftvungen at sige, hvad Lystighed Møens Bønder des-foruden have, da kand de næppe giødske deris Jord uden Gilde; ved deris Høeslæt have mange af dem Fiol eller Tromme for sig og holde Gilde i tu eller tre Dage tillige. Ved deris Bye-stock, naar de skilfte Bye-foget, haver de gierne een heel eller half Tønde Øl, som Byen er stor til, at dricke og giøre sig lystig ved. Sligt maa taales, efterdi det skeer Søgnedage og er icke saa absolute Deris Kongelig Maj^{ts} Lov imod. Her har de Unge heller icke saa stor Leylighed til Liderlighed som ved det saa kaldede Sommergilde, hvilcket de mange Steder berede sig til fra Voldermisse og continuere siden fra Pintzedag hver Helligdag til hen imod Mickelsdag med Drick og Spil foruden andet, som hemmelig gaar i Svang iblant dem ved dend Leylighed, de have dertil; hvilcket Gilde, som det er een aaben Dør for alle Laster, som i Deris Kongel: Maj^{ts} Lov strængelig forbydes, saa er det icke noged, som jeg har kundet samtycke i, endskiønt jeg lige saa vel trænger til Boenden som andre

5. Maa de paastaae, at Prousten hafver dømt mig i Mulet med videre; men dersom Dommen, som begynder pag: 32, Lit: G, icke var for vitløftig for Deris Kongel: Maj^{tt} at læse igienem, da er jeg allerunderdanigst forsickret, at Deris Kongelig Maj^{tt} skulle finde, at slig een Dom har dend christen Verden endnu aldrig seet af een geistlig Mand. Og som jeg deri er sigtet som dend, der har brudt sin Eed, foruden andre Ting, som kand komme mit Nafn til Præjudice, og deris Kongel: Maj^{tt} af denne min klage befinder, hvor lidet forbem^{te} sex Personer skønner paa dend Naade, at Deris Kongel: Maj^{tt} allernaadigst har befalet, at de skal annammes til lønlig Skrifftemaal og Herrens Bord, og dog icke vil lade sig beqvemme til Bodfærdighed; samt at det af deris egne Ord maa sluttes, at Amtmanden maa have nogen Skyld deri, siden de sige, at de icke ville uden hans Befaling og Tilladelse: saa er jeg i allerdybeste Underdanighed begierende, paa det at Deris Kongel: Maj allernaadigst maa befinde min Uskyldighed, at Deris Kongel: Maj^{tt} allernaadigst ville befale eet Par Commissarier, hvortil jeg ællerunderdanigst understaar mig at foreslaae Hr: Cammer-Herre von Holstein¹⁾, Deris Kongel: Maj^{tt}s Stifts Befalingsmand ofver Siællands Stift, og Magr: Morsing²⁾, Sogne Præsten til Trinitatis Kirke i Kiøbenhafn, at de indkalde alle Vedkommende for sig, og at baade Hr: Etats Raad og Amtmand Lützow for Processen og anden hans Omgang i Sagen, Prousten, Magr: Jørgen Huulbeck og hans Assessorer for deris Domme, Bønderne og jeg for Sagen maa være deris Kiendelse og Dom underkast, og at de maatte afhøre de Vidner, som endnu behøves, samt imodtage, hvad som til Sagens Opliusning paa begge Sider kand være fornøden, og for Bekostning at spare, at Com-

¹⁾ Johan Ludvig Holstein, siden Oversekretær i Kancelliet, Medlem af Conseilet osv.

²⁾ M. Hans Mossin, der senere viste sig som en skarp Modstander af Pietisterne, men vel næppe endnu var kjendt som saadan (s. Dsk. Biogr. Lex. XI, 480).

missionen da og maatte holdes i Kiøbenhafn. Saadan Deris Kongel: Maj^{ts} høykongel: Naade imod mig fattige, fortrængte og forhadte Guds og Deris Maj^{ts} ringe Tienere vil dend naadige Gud igien naadelig og visselig belønne, at Deris Kongel: Maj^t maa lenge leve og lykksalig regiere, hvilcket jeg og hiertelig skal bede Gud om, som med allerinderligste Devotion til min død lever

Deris Kongel. Maj^{ts}

Hierteberg Præstegaard d: 10de Decembr: 1732.

allerunderdanigste, ringeste Tienere og uafladelig Forbedere
Nicolay Jæger,
Elmelunde Meenigheds Siælesørger
paa Møens Land.

Da Amtmand Lützow, der ikke kjendte Hr. Jægers to ovenstaaende Skrivelser, ikke fik Svar paa sin tidligere (S. 256 ff.) meddelte Forestilling til Kongen, blev han utaalmodig og begyndte ikke blot selv at agere Provst, men indgav ogsaa følgende ny Andragende til Kongen:

Stormægtigste Monarck (osv.).

(Efter Angivelse af Indholdet af ovenst. Skrivelse af 4 Dec. 1732 fortsætter Amtmanden saaledes): Siden [har jeg] befalet de fraholdte Sognemænd at mælde sig nu till deris Altergang hoes Hr. Jæger, det de og d. 7de og 9de December efterkom, men begge Gange afviiste hand dem, og sagde derhos: at hand vel hafde Bispens Brev, vidste og, at en Kongelig Befalning tilholdt ham at tage dem an; dog kunde hand iche giøre det, fordi de vare endnu iche boedfærdige. Da Mændene sagde mig denne hands Undskyldning, lod Jeg Deris Kongelig Mayestets høye Befalling ved 2de Mænd hannem forkynde. Hands Svar blef alt det samme, som herved allernaadigst maatte fornemmis af hofølgende de udskickede 2de Mænds Attest¹⁾. Og som den

¹⁾ Den er dat. 11. Debr. 1732 og gaar ud paa, at de havde forkyndt Hr. Jæger den kgl. Resolution af 28 Novbr., og at han havde

selfraadige Præst, der hverken agter dend i Sagen afsagde Proubeste-Rettes Dom af 31 Octobr., Hr. Biscopens 2de Advarseler ... eller D. K. May^{ts} høye absolute Befaling, at antage strax sine Sognemænd till Herrens Nadvere, men under saadan et Gudfrygtigheds Skin berøver disse hungrige Siæle deris Saligheds Middel, Gud sin Ære, D. K. May^{ts} høye souveraine Befalling sin allerunderdanigste Lydighed, Hr. Biscoppen sin skyldige Hørsomhed, og Proubeste-Retten dends tilbørlige Respect: Saa har jeg efter min allerunderdanigste Pligtskyldighed dette D. K. May. nødvendig maatt tilkiende give, til nærmere allernaadigst forvendtende Resolution imod denne opsetzige Præst, og andre lige sindede til Afskye, som saadant maatte spørge; Med allerund. Haab, desse D. K. May^{ts} Underdanere kand igien blive deelactige i de hellige Ting, saavelsom deris Hustruer og de andre der i Meenigheden; Som det og ellers er at befrygte, at Præsten sin Lifstiid skall tillægge dem denne u-beviiselige Beskylding, at de ere u-bodfærdige, og saaledes holde dem ald deris Tied fra Herrens hellige Nadvere. Forblivende (osv.).
 Nyegaard paa Møen C. U. Lützow.
 d. 17 Decembr. 1732.

Kancellipaategninger:

Hands Kongelig Majestet vill allernaadigst, at Hr. Christen Worm, Biskop ofver Siellands Stift, herom indsender sin allerund. Erklæring¹⁾ til videre allern. Resolution. Cancelliet d. 3 Januarij 1733. P. Neve.

Hands Kongelig Majestet vill allern., at Etats-Raad og General-Procureur Bartholin ofver Hr. Nicolai Jægers imod H. K. May^s allern. Befaling beteede Ofverhørighed indsender sin allerund. Erklæring og Betenckende²⁾ til videre allern. Resolution. Cancelliet d. 5 Febr. 1733. P. Neve.

svaret, at han allerede havde skrevet sin Erklæring til Biskoppen, og at naar de 3 Mænd viste Bodfærdighed, vilde han tage dem til Alters.

1) Denne Erklæring af 12. Jan. 1733 vil findes nedenfor, S. 273 ff.

2) Generalprokurørens Betænkning er ikke funden.

For at faa Biskop Worm til at gribe alvorlig ind, skrev Amtmanden ogsaa 17 Decbr. til denne og forebragte det samme, som er anført i ovenstaaende Skrivelse, med følgende Slutning:

»I Vendte, Deris Høyærværdigheds høye Embede har den Kraft ved sig, ved Udfaldet at viise, at dend gl. Pavelig Myndighed med at holde enten en eller anden fra Alterens Sacramente, imod Lov, u-svechet Dom og een souveraine Konges absolute Befaling, iche nu meere regierer i disse luthersche Lande, hvor dend reene Augsburgische Confession har faaed sit høy-priselige Sæde iblant Evangelij sande Bekiendere«.

Det ses ikke, at Biskoppen har svaret paa dette Brev; derimod gav han Præsten Jæger følgende Svar:

Velærværdig og Høilærde Hr. Pastor!

Paa Deris Skrivelse af 9 hujus, hvilken ankom idag otte Dage, efterat Posten var bortgaaet, meldis til tjenstlig Giensvar: Deris Kongl: Maj^{ts} allernaadigste Befalning til mig af 28 Nov: sidst afvigte sluttes med disse Ord: Saa er nu (osv. s. ovf. S. 255). Mit Raad blifver derfor, at D. V. stæder de sex Mænd, hvilke Deris Skrivelse om formelder, til lønlig Skriftemaal, uden at tale til dem om den saa kaldede Sommer-Riden; thi af alle de Vidner, førte i Sagen, kand jeg ei see noget syndigt af dem at være begaaet med den Riden, heldst da de hafde deres Øfrigheds Tilladelse og vare først i Guds Huus, der og ingen saadan Drik og Gøglerie dennem er overbeviist, som Loven forbyder. Af een synderlig Følge maatte det og blifve, dersom Sogne-Præsten forbyder det, de da, der gjorde hvad dem var tilladt, skulde holdes fra Herrens Bord, indtil de tilstoed, at Øfrigheden hafde bevilget dem, hvad der var stridigt imod Guds og Kongens Lov. Hvad Dem behager at anføre, nemlig at De vil være al den Trængsel, Nød og Lidelse underkast, som er skeet Christi Tienere tilforn, begriber jeg ikke; thi jeg veed ei, nogen

Christi Tienere hos os at være kommet i saadan Tilstand, men vel at een og anden, der hafve kaldet dem Christi Tienere, ere self løbne i Fortrød, hvorfor jeg vil bede Gud bevare Dem, og stedse forblifver osv.

Khafn 20 Dec. 1732.

C. W. Worm.

Inden det gamle Aar, der havde været saa bevæget for Præsten i Elmelunde, løb ud, gav han sin Biskop et Svar, der unægtelig vidner om en Overbevisningens Kraft og Inderlighed, der maa tages med i Betragtning, naar Dommen skal fældes over Hr. Jægers Færd. Om det paa Biskop Worm har øvet nogen betydelig Virkning, maa imidlertid betvivles. Dertil var Forskjellen i deres aandelige Stade uden Tvivl for stor.

Deris Eminence!

Højædle, høyærværdige Herre!

Deris Høyærværdigheds Høystærede af 20de hujus hafver jeg allerydmgst taget til Eftertancke, men hafver intet der i fundet, som kand befrie min Samvittighed, dersom jeg annammede de sex Personer til Alters, som icke kiende og fortryde deris Synd eller der paa love nogen Bedring. Thi 1. har Slutningen af Deris Kongel: Maj^{ts} allernaadigste Befaling, som Deris Høyærværdighed atter har gived mig, icke forbunden mig til at annamme dem ubodfærdige, men allene at annamme dem til lønlig Skrifftemaal og Herrens Bord, hvorunder det forstaar sig selv, at de skal være bodfærdige; thi dersom og Deris Kongel: Maj^{tt} allernaadigst hafde befalet, at de skulle udstaaet Kirkens Disciplin, saa kunde de icke eengang der til blevet annammet u-bodfærdige, efterdi det var baade imod Guds og Kongens Lov, saasom vor Herre Christus ingen gjør retfærdig uden dend, hand først faar giort bodfærdig.

2. Har Deris Høyærværdighed i sin første Skrivelse af 5. Julii om samme Sag bunden sig ved Formændene og kaldet deris Synd een Forargelse, da jeg icke klagede

ofver dem enten for Klammerie eller Druckenskab eller dislige, men allene at de vare de Unges Anførere og Formænd, som er beviist og uimodsagt. Siden, der Deris Høyærværdighed fornam, at Amtmanden hafde gived dem Forlov, saa holder De dem dog icke u-skyldige; men i Deris Høyærværdigheds andet Brev, dat: d. 26. Julii, giver De deris Synd een mildere Beskrivelse og kalder dend een Forseelse; men nu behager det Deris Høyærværdighed i sit siste Brev at erklære deris Sag gandske reen og ustraffelig, efterdi de hafde deris Øvrigheds Tilladelse, de vare først i Guds Huus, det og icke er saadan Drick og Gøglerie, som Loven forbyder. Deris Høyærværdighed! Det skeer nogle Steder paa Møen, som næppe skeer anden steds, at Karle og Piger hafver deris Senge i eet Kammer, og somme Steder for Enden af hver andre; men om vedkommende nu kunde sige: det er vor Øvrigheds Tilladelse, mon derfor Forældrene og deris Tienere og Tieniste Piger være reene, naar de icke efter deris Læreres Formaninger bedre tager Ærbarhed og Bluefærdighed i Agt? Videre, det skeer om Sommeren, at mange paa hellige Dage, naar de først har været i Guds Huus, søge Marcken enten at pløye eller høste; mon de der med intet handle imod Kongens Lov, fordi de først have været i Guds Huus? enddog det ofver alt var meere lovligt at tillade dem det, der kunde være dem til Nytte, end det, hvor i aldeelis intet got er. Men dersom det formedelst Tilladelse agtes retfærdigt, at naar de har været i Guds Huus, de da søge deris plaisier i det, som strider imod Guds Ord, saa forseer jeg mig her efter, dersom jeg formaner eller straffer dem, som søger deris Fordeel ved eet eller andet nyttigt Arbeide paa slige Tider; thi dette siunes dog at hafve meere Ræt i sig end det andet. Fremdeelis, Loven befaler Præsterne, at de i alle ærlige Samqvemme skulle paaminde dem, som Gud fortørne med Banden og Sværen. Dersom da saadan Samqvem er frie for det Gøglerie og Drick, Loven forbyder, saa kand det og icke ilde anstaae Præsterne der at indfinde

sig for at paaminde dem, som maatte befindes at fortørne Gud. Ligeledes bliver det da og med det, at Præsterne efter Loven skal see at forekomme de Unges Forførelse til Drick etc.; thi hvorledis kand dette skee, naar det andet icke er saadan Drick og Gøglerie, som Loven forbyder? da der ved just falder een beqvem Leylighed for de Unge til at lære færdig at dricke. Og dersom det icke er ulovlig Drick at ride Mand fra Mand eet heelt Sogn igienem og hos hver lade sig skiæncke, som Kirkeværgerne for Prouste Rættens hafver vudnet, foruden det de siden drack i deris eget Laug, saa veed jeg icke, hvad Drick der kand agtes ulovlig; jeg veed da heller icke, hvad Lovens Poster oplæses for Palme-Søndag, efterdi det Gøglerie med Juule-leege og Fastelavns Løben icke skeer om Sommeren, da der ellers icke andre Tider passerer forargelige Leege eller hellige Dages Misbrug paa saadan Maade, uden saa vidt Sommer-Riden og dets Gilde vedkommer. 3. Har jeg icke forlanget, at de skulle giøre nogen Bekiendelse ofver Amtmanden; men det hafver behaget Deris Høyærværdighed saaledis at forstaae Sagen, da De skriver: Af een synderlig Følge maatte det og blive, dersom, naar dend verdslig Øvrighed tillader een Ting, men Sogne-Præsten forbyder det, da da, der giorde, hvad dem var tilladt, skulle holdes fra Herrens Bord, indtil de tilstoed, at Øvrigheden hafde bevilget dem, hvad der var stridigt imod Guds og Kongens Lov. Men her imod maatte det betragtes, at det ligger til mit Embede efter Loven, pag: 221 § 6, at formane mine Tilhørere at frygte Gud og ære Kongen og i deris Liv og Levnet lade see Troens Frugter. Dersom jeg da maa sige Deris Høyærværdighed imod, da siunes mig efter det eenfoldige Lius, som er i mig, at der intet kunde følge noget ont af, om baade dend, som tillod, og de, som giorde det, der enten icke er Guds og Kongens Lov med, eller og absolutè er der imod, der i icke bleve holdte uskyldige; thi om det end maatte siunes, at Øvrigheden der ofver maatte lide noget paa sin Respect, saa lærte det ham een

anden Gang icke at tillade det, som icke er Guds eller Kongens Lov med, da det er hans Embedes Pligt strictt at holde ofver Loven; thi som vi paa een Side icke nocksom kand Gud fuldtacke, at hand giver os gudfrygtige Konger, der sætter os christelige Love og Forordninger, saa kand vi paa een anden Side icke nocksom beklage, at der bliver saa meget got efterladt og saa meget ont sat i Verck, hvilcket jo icke kand have anden Aarsag, end at der enten intet holdes ofver Loven, eller at der findes Udflugter for dem, som dend ofvertræde. Men af allerværst Følge maatte det blive, dersom mand i saadan Tilfælde ville bruge Persons Anseelse; hvor aldeelis maatte da icke Guds Ord og det hellige Lære-Embedet miste sin tilbørlig Lydighed og Ære iblant os, og de allerforargeligste Ting faae Fremgang, som for Exempel: Nu hørte dend gandske Meenighed min Formaning, som er conform med Loven, pag: 221, art: 6, og der var ingen af de gamle, som jo troede og adlydte det, dem blev sagt, undtagen disse tre. Naar det nu skulle ingen Synd være, at disse tre gjorde tvert imod, saa maatte jo Guds Ord og jeg hans ringe Tienere miste ald Credit hos dem derefter, og naar disse, uagtet de ere ubodfærdige, saaledis skulle annammes, hvad for eet ont Exempel ville icke det blive for andre, som ere ligesindede, hvorved endog de, som kunde være bedre, maatte blive forførte; men dersom det end skulle gaae verdslig Øvrighed nær, at disse kiendte deris Synd, som billigt, og lovede Bedring, saa bær dend verdslig Øvrighed Sværdet og kand alle Tider igien selv maintainere sin Respect og Myndighed, naar hand ellers intet gjør eller tillader videre end det, som kommer ofver eens med Loven.

Det jeg allerydmygst sluttete min forrige Skrivelse med til Deris Høyærværdighed, |: at uden Deris Høyærværdighed opliuste mig bedre end det, jeg selv veed, ville jeg heller være ald dend Trængsel, Nød og Lidelse underkast, som er skeet Christi Tienere tilforn, end gjøre mig

deelagtig i fremmede Synder :| kom af Deris Høyærværdigheds Høystærede, dat: d: 11. Octobr.; thi enddog jeg veed min Samvittighed frie; enddog Sagen er af saadane reene Omstændigheder; enddog Tingsvidnerne ere aldeelis til min Fordeel; enddog alt det, jeg har beskyldt dem for, er det meeste beviist, og det øfrige baade uimodsagt og uimodsigeligt, saa spaaer dog høybem^{te} Deris Skrivelse mig meget slæt. Men at ellers Christi Tienere hos os ere blevene bevarede fra at ofveriles med Magten, det har vi dend naadige Gud at tacke for, som giver os saadane christelige og gudfrygtige Konger, som vores idsige aller-naadigste Konge er. Ellers tilstaar jeg allerydmygst Deris Høyærværdighed, at vor Herre Christus haver mange, som kalde sig hans Tienere, der enten leve eet stille og roelig Levnet i ald Ladhed og Efterladenhed, eller og eet forargelig Levnet i ald Liderlighed og Ryggesløshed, af hvilcke Classer jeg vil stræbe ved Guds Naade at være exciperet; men endskiønt jeg icke veed noget med mig selv, saa bygger jeg dog icke der paa, men paa dend Grundvold, der staar fast, hvilcken hafver denne Beseiling: Herren kiender sine. Jeg forbliver med underdanig Respect

Deris Eminences,

høyædle, høyærværdige Herres

Hiertebierg Præste-

gandske ydmyge Tienere

gaard d: 30. Decembr.

Nicolay Jæger.

1732.

Som det fremgaar af Kancellipaategningen paa Amtmand Lützows Klage af 17 Decbr. 1732 (s. foran S. 267), blev den under 3. Januar 1733 tilstillet Biskop Worm til Erklæring. Hans Udtalelser følge her:

Allerunderdanigst Erklæring.

(Efter en Udsigt over den forudgaaede Skriftvexel fortsætter Biskoppen saaledes): Af alt saadant vilde Deres Kongl. Majst allern. erfare, hvorledis Hr. Nicolai Jæger

uagtet D. K. Maj^{ts} allern. Befaling af 28 Novembr. sidst afvigte endnu holder de af ham beskyldte Mænd fra lønlig Skriftemaal og Herrens Bord, foregiffende, at de ere ubodfærdige, alleeniste fordi de ei tilstaae sig at hafve syndet med at ride Sommer i Bye, efter deris Amtmands Tilladelse, da jeg dog formeener, at efterdi D. K. Mst allern. hafver befalet, den Sag skulde være ganske ophæfvet, saa burde hand ei eengang om samme tale til dem. Det seeis og, at uagtet mine sagtmodige Formaninger blifver hand icke anderledis. Angaaende den ofver ham ved Prouste-Rættens fældede Dom hafver jeg ei tilforn været videndis; thi ellers hafde jeg giordt allerund. Forslag, at den for høiere Ræt kunde blefvet indstefnet, hvilket jeg nu allerund. undseer mig ved at giøre, da D. K. Mst eengang allern. hafver befalet, det Sagen skal uden videre Process være ophæfvet, i hvor vel Hr. Nicolai Jægers usædvanlige Paaskrift paa Dommen nocksom tilkiende giver hans Sindelaug.

Da ellers de eenfoldige og fattige Mennisker i Elmelunde Sogn, hvilke saa lang en Tid hafve været holdt fra Herrens Bord, intet hafve giordt, uden hvad der efter Amtmandens Tilladelse venteligen er skeet i de andre Sogne paa Møen, og hvert Aar skeer adskillige Stæder her i Sieland, saa indstilles det til D. K. M^{ts} allern. Velbehag, om jeg maa beordre enten Prousten i Steege eller nogen anden Sogne-Præst paa Møen at betiene dem i deres Saligheds Sag, siden det vilde blifve kummerligt for dem, i fald de derefter saa lenge skulde tøfve, indtil dette Væsen eengang faaer een Ende. Hvilket dog allerund. indstilles til D. K. M^{ts} allern. Velbehag (osv.).

Kiøbenhafn d. 12 Januarii 1733.

C. W. Worm.

I denne Erklæring anbefalede Biskop Worm altsaa til kongl. Bevilling de tre Bønders Begjæring om at faa Lov til at gaa til Alters hos en anden Præst. Havde han tidligere grebet til denne Udvej, vilde meget Skriveri formodentlig være undgaaet.

Under 6. Febr. 1733 reskriberede Kongen til Bispen, »at den i Sagen ergangne Provsteretsdom, ved hvilken Sognepræsten Hr. Jæger finder sig fornærmet, skal for først holdende ordinære Landemode indstevnes, og der til Paakjendelse foretages, hvorom vi og under denne Dags Dato allernaadigst haver rescriberet Amtmanden; og er ellers hermed vores allern. Villie og Befaling, at du strax beordrer enten Provsten eller en anden Sognepræst der paa Møen at betiene disse af Sognepræsten Hr. Nicolai Jæger anklagede Sognemænd i deres Saligheds Sag, indtil videre Sagens Uddrag«.

Inden Sagen naaede til Afgjørelse ved Landemodets Dom, var Amtmand Lützow afgaaet til de Egne, hvor der ingen Processer føres, om der end afsiges Dom, som det ses af følgende Brev til Biskop Worm:

Høyædle og Høyærværdige Hr. Biscop!

Deris Høyærværdighed hafde d. 2den Maji næst afviigt resolveret, at Hr. Etats Raad Lützou motte, imedens hans Svaghed varede, paa nogen Tid logere i Steege Navigations Schole¹⁾, dog saa at det hos Deris Kongl. Maist skulle søges samme at bevilge. Men hand var allerede til forn næst foregaaende 1ste Maji om Aftenen udfløttede, da Gud ved en meget salig Død udkaldede dend salig Herre fra alle jordiske Boliger og al Umage, som hand i dend korte Tid

¹⁾ Da Latinskolen i Stege 1697 nedlagdes, bestemtes ved et kgl. Reskrift af 5. Okt. s. A., at der i Steden for skulde oprettes en Navigationsskole, samt — som Grundlag for denne — en »Skrive- og Regneskole« i Stege med en »dansk« Skolemester. Navigationsskolen fik vel en efter den Tids Forhold storartet Bygning; men for Resten udrettede den saare lidt og stod mest ubrugt og forfaldt efterhaanden. Denne Skoles tragiske Historie er fortalt af J. Paludan i hans Beskrivelse af Møen I, 442 ff. Naar denne Forfatter siger (S. 466), at Skolen »blev indrømmet Amtmand Lützow til Bopæl«, saa viser Provst Huulbechs ovenstaaende Brev dog, at Amtmanden aldrig kom til at bo der.

her paa Landet hafde udstaaet. Med Velsignelsers Til-
ynskning (etc.).

Steege d. 6 Maji 1733.

J. Huulbeck.

Vi vide ikke, om den Ærgrelse, Sammenstødet med Hr. Jæger forvoldte Amtmand Lützwow, har bidraget til at forkorte hans Liv. Ytringen i Slutningen af Provst Huulbechs Brev kunde næsten tyde derpaa.

Skjønt Amtmanden saaledes havde forladt det jordiske, gik den for Landemodet indankede Sag mellem ham og Bønderne paa den ene Side og Hr. Jæger paa den anden Side dog sin Gang. Den kom første Gang for paa S. Dionysii Landemode 14. Oktober 1733. Men da Stiftamtmand J. L. Holstein ikke var her tilstede, var Biskop Worm saa forsigtig at udskyde Sagens Afgjørelse til S. Johannis Landemode 30. Juni 1734, hvor de os bekendte Grunde og Modgrunde fra begge Sider bleve lagte i Rette. Men Enden paa Sagen blev, at Provsterettens Dom i alt væsentligt blev stadfæstet, og Hr. Jæger dømtes til at betale 20 Rdl. til fattige Præsteenker og at erstatte Amtmandens Dødsbo Omkostningerne med 12 Rdl.

Det var altsaa tilsyneladende et slet Udfald, Hr. Jæger havde faaet af sin Sag; men det er dog meget sandsynligt, at det netop var hans urokkelige Fastholden af det Standpunkt, han fra først af havde indtaget, der henledte Hofpræst Bluhmes og derigjennem Kongens Opmærksomhed paa ham, og var Grunden til hans senere Forfremmelse.

Følgende Brevvexling mellem Provst Huulbeck og Biskop Worm viser i øvrigt, at Sagen nogle Maaneder efter ovenomtalte Doms Afsigelse endnu ikke var kommen til Afslutning:

1.

Højædle og Høyærværdige Hr. Biskop!

Endskiønt sidste Landemodis Acter tillige med dend afsagde Dom ofver Hr. Nicolai Jæger er paa Conventet i

Steege Sacristie oplæst og i Rættens Protocol af samptlige Sogne Præsterne underskrevet d. 20 Julij sidst afvigt, saa dog, fordi samme Dom er ikke af vedkommende paa afgangne Hr. Etats Raad og Ampt Mand Lützous Vegne endnu blefven Hr. Jæger louligen forkyndt, fornemmis, at de hans afviiste Sogne Mænd ere iche end nu efter deris Begiering annammede til hemmelig Afløsning, men aldeelis bort viiste, hvor af sluttis, at Hr. Jæger ikke heller vil betale dend hannem tildømte Mulct enten til forbemelte Hr. Ampt Mand Lützous Arvinger eller til Præste Enkernes Cassa. Thi foraarsagis ieg underdanigst at tilbede mig Deris Høyædle Høyærværdigheds gunstige Resolution, hvorledis her efter med Hr. Jæger og hans afviiste Sogne Mænd skal forholdis. — —

Steege d. 1 Sept. 1734.

J. Huulbech.

2.

Velærværdige og Høilærde Hr. Provst!

Da til sidstafvigte St. Hans Landemode 'Dommen i den Sag imellem afg. Etats Raad og Amtmand Lützou samt Hr. Nicolaj Jæger blefv afsagt, begierede bem^{te} Hr. Jægers Fuldmægtig den beskrevet, og det for Retten, hvor af mand skulde slutte, at hand vil appellere til Høieste Rætt. Det blifver derfor best at lade det med saadan Sag henhvile, indtil mand seer, om Hr. Jæger, inden den i Loven foreskrevne Tid, tager Høieste Rættis Stefning eller ei. Dog vedblifver D. Velærv. her efter at betiene de af hannem fra lønlig Skriftemaal afviiste i deris Saligheds Sag.

Khafn d. 4 Sept. 1734.

C. W. Worm.

Af en Skrivelse af 31. Decbr. 1734 fra Stiftsøvrigheden til Hr. Jæger ses dog, at denne maa have opgivet at appellere Sagen til Højesteret. Brevet drejer sig nemlig — kuriøst nok — om en Klage, Hr. Jæger førte over Ridefoged Christoffer Schmit paa Møen, der ikke uden kgl. Resolution vilde modtage den Sum, Landemodet havde

idømt Hr. Jæger i Sags-Omkostninger. Om Præsten har bekvemmet sig til at tage sine Sognemænd til Alters uden offentligt Skriftemaal, eller om de fremdeles maatte søge deres Altergang i Stege, maa vi lade uafgjort. Derimod viser følgende Skrivelse, at han nu gjorde en af sine Medbrødre i Præsteembedet til Gjenstand for sin Nidkjerhed.

Deris Eminence,
Høyædle og Høyærværdige Herre!

Hr. Jens With i Kielbye, som tilforn har betient mig, og ieg ham, har nu taget en anden, hvortil ieg veed ingen anden Aarsag end denne:

Jeg haver en og anden Gang søgt at opvække ham til Aarvaagenhed og Nidkierhed i Embedet, hvor over hand mueligt har fattet Had til mig, hvilket hand dog altid har holdet hemmelig, indtil nu sidste Convent, da hand i sin Prædicken saaledis skal have yttret sig, at de, som hørte ham (thi formedelst Forfald fick ieg ham icke at høre) kunde icke nocksom fortælle, hvor ivrig hand hafte taget sig det, da hand der hos icke skal have været saa subtil, at jo de fleeste mærkede, til hvem hand sigtede. Der ieg fick dette at høre, var ieg først i sinde at ville talt med ham; men som ieg tilforn har prøvet, at hand icke er god at have saadan Samtale med, thi hand vil strax skiendes, saa fandt ieg for bedre at skrive ham til, i Formodning der med at føre ham til raisons; men hand stack Brevet til sig, og 14 Dage der efter begierede at gaae til Guds Bord, og for Resten loed hand, som ingen Ting var. Jeg undrede meget paa dette, og da ieg noget hafte betænkt mig, skrev ieg ham til igien og refererede mig til mit forrige. Der paa fick ieg da og hans Svar, som nok kand sige Enhver, som læser det, hvad Aarsag ieg hafte til at betænke mig paa hans Begiering. Men der hand nu saa vidt hafte taget Larven fra Ansigtet, saa dulgte ieg heller ikke Sandheden for ham, efterdi ieg saae, hand hafte saa store og gode Tanker om sig self. Siden har det været

gandske taus og fremmet imellum os. (Jeg nægter icke, at jo samme mit Brev er noget skarp; men endeel kiender ieg Manden, at hand icke er tient med Melck-Mad, endeel var ogsaa Sagen af den Beskaffenhed, at det siintes fornøden dristig at skrive Sandhed). Der efter, som ieg fandt, at saadan U-enighed og Forandring icke allene er høyst-stridende imod det Embede, os begge er betroet, men endog anstødeligt for de Siæle, vi have at undervise og paaminde, skrev ieg ham endnu engang til baade for at lade ham see, at mit forrige icke var skrevet i saa ond en Meening, som hand mueligt kand have taget det op i, saa og for at viise ham, at ieg icke hafte Behag i den U-enighed, som er bleven imellum os, og endel for at overbeviise ham, at hand hafte Uræt; dog saaledis, at ieg i alt dette tilbød mig kierlig imod ham. Men fra d. 30 Novbr. sidstafvigte at dette skeede, har ieg hidindtil intet Svar nydt, hvor over, nu min Længsel icke tillader mig længere at opholde min Alter-gang, ieg nødes til saadant for Deris Eminence ydmygst at andrage, som ieg og hermed indsender Copie af vore Breve¹⁾, at det maatte behage Deris Eminence der at see Sagen. Og som det icke er mit Forsæt at begiere nogen anden til at betiene mig; thi ieg er icke af den Meening, at Administrators Uværdighed skulle betage de hellige Ting deres Værd og Kraft hos dem, som bruge dem værdeligen, men min Meening er, at den, som ieg haver Prøver af at være min Fiende, bør være forligt med mig, førend ieg betroer mig ham i saadan en Sag, thi han kunde ellers over-fuuse mig i Skriftestolen og der over baade spilde mig min Andagt og blive mig til en Forargelse, saa vil ieg ydmygst bede, at denne Sag maa være Deris Eminence til det beste recommenderet.

Hiertebierg d. 21 Decembr.

Nicolay Jæger.

1734.

¹⁾ Findes vedlagte i Bispearkivet, men forbigaas her, især af Hensyn til Brevenes Vidtløftighed.

Hertil svarede Biskop Worm u. 31. s. M., at han i mange Aar havde kjendt Hr. Jens With som en retsindig, fredelig og sagtnodig Guds Tjener, og at det forekom ham, at Hr. Jæger havde været vel skrap i sine Skrivelser, saa man ikke kunde fortænke Hr. With i, at han tilsidst undlod at svare. »Det bliver derfor bedst, at D. V. søger Lejlighed at tale med den gode Mand, og det saaledes, at her efter kan være bedre Forstaaelse imellem dennem, hvortil Fredens Gud give sin Naade«.

Hr. Jægers Svar herpaa kan, naar man kjender hans Praxis, tydes paa forskjellig Maade; men i ethvert Tilfælde viser det, at han havde fuldt op af Kirketugtssager at forelægge Biskoppen:

Deris Eminence (osv.).

Deris Eminences høystærede af 31 passato angaaende Hr. Jens With haver ieg fyldestgjort, og det saaledis, at ieg paa min Side har gjort min Fliid der til, at af saadan U-enighed ingen videre U-roe eller Forargelse skulle komme.

Jeg haver ellers for Deris Eminence ydmygst at andrage:

1. Hvorledis en Mand nafnl. Hans Larsen, som tilforn var Skoufoget i Raabylille Skov, men for Tyverie blev dømt til Arbeide paa nogen Tid i Bremerholms Jern, er nu løsgiven, og der om med Beviis fra Holmens Cheff igien kommen her til Sognet, men uden Beviis om sin Altergang der, paastaaer at komme til Guds Bord her. At det maatte gunstigst behage D. E. der paa at give sin Resolution, og i fald noget videre for Forargelses Skyld i Følge af Lovens Bydende pag. 270 § 17 her ved skulle være at iagttage.

2. Hvorledis en Karl, nafnl. Jens Torsen, tienende Johan Hageman i Elmelunde, endskiønt hand for sit begangne Leyermaal af Rætten er tilfunden at bøde og udstaae Kirkens Disciplin, icke er at formaae til det sidste, men, alle baade hemmelige og aabenbare Formaninger uagtede, haver over fem Fjerding Aar holdet sig fra Alterens

Sacramente, at det og gunstigst maatte behage D. E. at resolve, hvorledis med ham skal forholdes.

3. Hvorledis Kirsten Larsdatter i Raabylille, om hvis lætfærdige Skanderen jeg forhen ygmygst har indsendt til D. Exc. Hr. Stift-Amtmanden saa vel som D. Høyærv. Copie af det over hende erhvervede Tingsvidne, endnu, ald Formaning uagtet, continuerer sin Uforligelighed, at D. E. ville ogsaa gunstigst give mig nogen tilstrækkelig Oplussning i den Sag; thi ieg er i de Tanker, at hun som en Skiændegiæst og et uforligeligt Menniske bør holdes fra Nadverens Sacramente, samt at den Dom, der er fældet i denne Sag til Herrets-Tinget, ikke kan præjudicere mit Embede¹⁾, allerhelst naar D. Kongl. Maj^{ts} allernaadigste Befaling af 3 Decembr. 1734, som D. E. ved sin Skrivelse til Prousten af 4 ejusdem har publiceret, allerunderdanigst skal efterleves. — —

Hiertebr: d. 18 Januarii 1735.

Nicolay Jæger.

Angaaende den sidst nævnte Sag er der bevaret flere Aktstykker, blandt hvilke følgende Brev fra Biskop Worm til Hr. Jæger viser, at deres Opfattelse af Spørgsmaalet som sædvanlig afveg i ikke ringe Grad:

Velærværdige og Høilærde Hr. Pastor.

Amtmanden ofver Møens Land, Høiædle og Velbyrdige Hr. General Major Galkowsky, hafver ved Skrivelse af 6 hujus for mig andraget, hvorledis D. V. ei skal vilde stæde en Qvinde af Raabylille, ved Nafn Kirsten Lauritz-Daatter, til lønlig Skriftemaal og Herrens Bord, fordi hun skal hafve ladet nogle ubesindige Ord falde, hvilke Bagge Pedersen paa sin Hustrues og Søns Vegne skal hafve taget sig til, og derfor indstefnet hende til Møenboe Herreds Ting, hvor hun ved Dom skal være frikiendt. End berætter bem^{te}

¹⁾ Ved Herredstinget var Kvinden bleven frikjendt for Søgsmålet i Injuriesagen. Jæger mente imidlertid, at han ikke behøvede at tage Hensyn til denne Dom.

General Major, at da Kirsten Lauritz-Daatter efter hendes Barselseng igien anmeldte sig, er hun atter blevet afviist. Naar saa er, da skønner ieg ick, at D. V. hafver haft Føie til hvad skeer; thi De kunde ei paalægge hende at udstaae Kirkens saa kaldede Disciplin for en Beskyldning, for hvilken Rættens hafver frikiendt hende. Naar hun sig derfor atter bodfærdig maatte indfinde, da vilde D. V. efter foregaaende lønlig Afløsning deelagtig giøre hende i vor fællis Frelseres aller helligste Legeme og Blod. Finder D. V. det ellers fornødent, da viser Loven libr. 2, cap. 9, art. 8, pag. 262 etc. Dennem Veien, hvorledis at handle. Jeg vil vente D. V.s Svar herpaa. — —

Khafn d. 10 Sept. 1735.

C. W. Worm.

Samme Dag underrettede Biskoppen Amtmand Sigismund Galkowsky om, hvad han havde skrevet til Hr. Jæger, og føjede dertil: »Om og hvorledis han sligt efterlever, vil Tiden vise; thi Manden er maaske ej Hr. Gen. Majoren som mig bekjendt, da De dog nok med Tiden lærer at kjende ham«.

Da Amtmanden senere indberettede til Biskoppen, at Hr. Jæger ikke vilde tage Kirsten Larsdatter til Alters, uden at hun først udstod Kirkens Disciplin, forlangte Biskop Worm under 13. Jan. 1736 Præstens nærmere Forklaring. Denne gav han da ogsaa, idet han som sædvanlig bestemt fastholdt sit Standpunkt uden Hensyn til Biskoppens Raad eller Indvendinger. Men her lykkedes det ham dog virkelig at vinde en aandelig Sejr, idet han tilsidst fik Kvinden »omvendt«, som følgende Brev viser:

Deris Eminence!

Højædle og Højærværdige Herre!

Der ieg igaar igien hafte Kirsten Lars Daatter, Peder Mortensøns Hustrue i Raabylle, for mig og paa nye underviiste og formanede hende, gick hun vel fra mig med ligesaa mutvillig og uforligelig et Hierte som tilforn, saa

ieg hadde ingen Formodning, at hun skulle omvende sig; Men paa Veyen hiem igien til hendes Huus tilvendte Gud hende et andet Sind, hvorfor Hans Nafn være ævindeligh Ære og Priis, at hun vendte tilbage igien, kom til mig ret kiendelig forandret og forbedret, bad mig, ieg ville kalde hendes Modstandere; thi hun kunde nu icke længere opholde sig, men begierte at forsone og forlige sig med dem. Og der ieg da ogsaa lod kalde dem, og de kom, lod hun ogsaa see, at det var Alvor med hende, og i mine Medhielperes og andre tvende Mænds Overværelse bekiendte sin Forseelse, sagde til dem, hun hadde giort imod: Jeg hafver giort Eder Uræt, og ieg beder, I vil forlade mig det. Hvortil de strax svarede Ja! og derpaa rackte hende deris Haand. — Dette kunde ieg icke undlade at give D. E. ydmygst tilkiende, formodende visselig, at saadant er D. H. kiært, og at De vil tacke Gud med mig, at Hand hafver givet hende Naade til saadan een sand Hiertens Omvendelse. Og som ieg her paa icke længere tør opholde hende, efterdi hun nu hiertelig lenges efter Afløsning og Deelagtiggjørelse i vor Frelseres Jesu Christi allerhelligste Legeme og Blod, og ieg nu med en god Samvittighed dertil kand antage hende, hvilket hviler til førstkommende Søndag 8te Dage, efterdi her ickun i dette lidet Sogn er Altergang hver anden Søndag, saa ville ieg ydmygst udbede mig af D. E., det Deris Høyærværdighed ville være saa gunstig at sige mig, om ieg hafver noget videre her ved, i allerunderdangst Følge af D. Kgl. Maj^{tt}s allernaadigste Forordning, dat. d. 23 December 1735, allerunderdanigst at i Agt tage, som icke ved den Dom, der imellem hende og hendes Anklagere, men nu Venner, forhen er afsagt, skulle være hindret, paa det ieg skulle icke forsee mig i noget, som kunde end og agtes stridigt imod min allerunderdanigste Pligt og Troskab. — —

Hierteberg d. 21 Febr.

Nicolay Jæger.

1736.

I sit Svar af 3. Marts s. A. gav Biskoppen sin Tilfredshed tilkjende med, at Kvinden blev taget til lønligt Skriftemaal og Herrens Bord, »hvortil den allerhøjeste Gud selv give sin Aand og Naade«. Hvad angaar Præstens sidste Spørgsmaal bemærkede han: »I den kgl. Forordning finder jeg intet, som D. V. videre skulde have i Agt at tage«.

Af andre Kirketugtssager, hvormed Hr. Jæger overvældede Biskop Worm, kan følgende endnu meddeles:

Deris Eminence (osv.).

For D. E. haver ieg ydmygst at andrage, hvorledis fem Personer her i Elmelunde Menighed — — alle i Raabyllille, forleden i Foraaret, der et fremmed Fartøj strandede her under Møens Land, have forgrebet sig med ringe Tyverie paa det strandede Skib og Gods, og at saadant er dem overbeviist. Den ene af dem, nafnl. Christen Larsen, fæstede strax der efter en Gaard i Borrhe Sogn og begjærede mit Skudsmaal, i hvilket ieg skrev denne hans Forseeelse, hvor over den Menighed icke vil annamme ham, førend hand i denne Menighed, hvor hand aabenbare har syndet, først aabenbare faaer afbedet sin Forargelse, det hand hidindtid har vægret sig for. De øfrige følge samme Exempel, og hidindtil lige saa har vegret sig for aabenbare Skriftemaal. Saa ieg er nød til D. E. her med at incommodere, ydmygst bedende, at det gunstigst maatte behage D. H. at resolve, om disse fem oven-næfnte Personer icke efter Lovens 18 art., pag. 237 bør udstaae Kirkens saa kaldede Disciplin. — —

Hierteberg d. 11 Octob.

Nicolay Jæger.

1735.

Biskoppens Svar paa denne Skrivelse er ikke bevaret — eller maaske har han, træt af de idelige Forespørgsler, undladt at svare og ladet sin Indgriben i Sagen være afhængig af, om der mulig fra en eller anden Side indkom

Klage over Præstens Fremgangsmaade. Vi vide ikke, om det er denne Passivitet fra Biskoppens Side¹⁾ eller mulig andre Forhold, der bragte Hr. Jæger til at indtage en anden Holdning overfor sin Biskop, end den hidtil anvendte. I alt Fald vækker følgende Brev, hvis nærmere Anledning vi ikke kjende, i ikke ringe Grad vor Forundring:

Deris Eminence (osv.).

Dersom Deris Eminence finder sig at have billig Aarsag til at være fortørnet og vred paa mig (thi jeg befinder self, at mig tilforn har manglet den Sindighed og Besindighed, som bedre Erfarenhed med fleere Aar ved Guds Naade nu meer og meere lærer mig) da beder jeg af Hiertet gandske ydmygelig, at Deris Høyærværdighed mig det kierlig og faderlig ville tilgive, og ikke lade det i nogen Maade her efter hindre den Gunst og Bevaagenhed, jeg hos Ham, som min Christen foresatte Øvrighed, skulle forsikre mig, Og at Deris Eminence ville nu give mig den Prøve af den Bevaagenhed, som jeg her ydmygelig ansøger og begierer, at det Deris Høyærværdighed tilsendte lidet Skrivt maatte blive censureret, hvilket skal forsikre mig, at Deris Eminence er min Ven og Patron, da jeg aldrig her efter skal give billig Aarsag til andet, men med underdanig Respect forblive

Hiertebierg d. 7 Maji

Deris Eminences,

1737. Høyædle og Høyærværdige Herres
allerydmygste Tiener og lydigste Søn
Nicolay Jæger.

Naar Hr. Jæger paa denne Tid viste sig saa medgjørlig som aldrig før, kunde man formode, at Udsigten til at blive Viceprovst paa Møen har haft nogen Indflydelse

¹⁾ En lang Skrivelse af 13. Marts 1736 fra Hr. Jæger i en anden Kirketugtssag til Biskop Worm synes heller ikke besvaret af denne.

paa ham. Sagen var den, at den gamle M. Jørgen Huulbech nu var meget svag og ikke mere kunde tage sig af Provstiet¹⁾. Den 28. Jan. 1737 havde hans Svigersøn, P. J. Michaëlsen i Kjøbenhavn, paa sin Svigermoders, »Provstinde Christine Huulbechs« Vegne indtrængende bedt Biskoppen at konstituere en Viceprovst, der paa eget Ansvar kunde besørge Provsteforretninger mod at oppebære »Provstiets Emolumenter«. Da Biskoppen svarede velvillig paa denne Henvendelse, skrev P. J. Michaëlsen 12 Febr. 1737 atter til ham og mindede ham om, at »den kjære Mand (Provst Huulbech) i Aug. 1735, da han fornå, at Hukommelse og Kræfterne begyndte at aftage, hos Deris Højærværdighed har gjort Ansøgning om en Vice-Provst, og dertil trende af de ældste Præster der paa Landet, nemlig Hr. Jens With i Kjeldby, Hr. Jens Engel i Borre og Hr. Nicolaj Jæger i Elmelunde bragt i Forslag«. Under ordinære Forhold vilde blandt disse Hr. Jæger sikkert være at foretrække, da han var en meget arbejdsom og forretningsdygtig Mand, medens Hr. With vistnok var for gammel, og Hr. Engel for svag — da Biskoppen dog senere henvendte sig til sidstnævnte, bad han indtrængende om at blive forskaaet for Provstiet paa Grund af sit »svage Helbred og svare Tilfælde«²⁾.

Hertil kom nu, at Hr. Jæger som ovenstaaende Brev viser, havde forfattet et Skrift, som han gjerne vilde have udgivet, men som først skulde underkastes det theologiske Fakultets Censur, og Biskop Worm var Fakultetets stedse-varende Decanus³⁾. Om denne Censur handler følgende Brev, der viser, at Biskoppen i Maj 1737 har været i Stege,

¹⁾ Præsteembedet i Stege besørgede Mag. Huulbechs personelle Kapellan, Hr. Povl With (en Søn af Præsten i Kjeldby); men Provsteembedet kunde han dog ikke godt varetage, om han end kunde besørge en Del af Skriveriet.

²⁾ Brev af 9. Juli 1737.

³⁾ I Efteraaret 1736, da der i Anledning af Reformationens Jubelfest skulde kreeres Doktorer i Theologien, blev Chr. Worm, for at kunne foretage Akten, først selv ved en kongelig Bulle udrustet med den Grad, han senere skulde meddele andre.

vistnok især for, under Provstens store Svaghed, at drage Omsorg for Iværksættelsen af et kongl. Reskript af 26. April s. A. om Indførelse af en Gudstjeneste i Møens Tugt- og Arbejdshus i Stege.

Deris Eminence (osv.).

Det gjør mig visselig ont, at ieg ikke havde den Ære at opvarte D. E. forleden, da De var her inde paa Møen, hvilket Hr. Povel With var Skyld i; thi ieg skrev ham til, at hand ville lade mig vide, om D. H. var kommen, og naar det best kunde være beleiligt at giøre min Opvartning, saa svarede hand ved Skrivelse af 22 hujus, at der ingen Leylighed blev før den Dag ad Aften eller Dagen efter om Morgen, da D. H. alt var reyst, den Tid ieg kom, men havde efterladt sig mit Skrivt censureret af Doct. Wøldike, hvilket ieg med allerydmygst Taksigelse anseer for en stor Gunst og Godhed, baade at D. E. havde taget det hid med sig, saa og ladet det besejlet efter sig; thi vil ieg ogsaa profitere af saadan D. H.s Gunst og Godhed, at skrive reent, hvad som er corrigeret, samt udelukke, hvad som er overstræget, og, for at undgaae Eftertale og Snak, naar det kommer i Trykkeriet, bede, at Censor beviiser den Godhed at tage de andre Blade ud og hæfte disse ind isteden; thi, endskiønt ieg ingen Feil kand see i hvad der er udstræget, slutter ieg dog, at Censor enten har holdt det skadeligt eller unytteligt. Jeg beder ydmygelig, at ieg fremdeelis maa være Deris Eminence recommenderet (osv.).

Hierteberg d. 29de Maji

Nicolay Jæger.

1737.

Jæger synes at have sendt Hofpræst Bluhme sit Haandskrift i den Tilstand, hvori det var bragt ved Professor Marcus Wøldikes Censur; thi den 24. Juni s. A. skrev Kong Christian VI til Oversekretær i Kancelliet, Gehejmerraad J. L. Holstein: »Hr. Bluhme har vist Os medfølgende Skrift

af en Præst paa Møen tillige med Professor Wøldikes Censur. Vi tvivle ikke om, at Han (Holstein) selv vil finde Wøldikes Censur ganske forunderlig, og skal det blive saaledes ved, saa kan ingen opbyggelig Bog mere komme ud. Hr. Bluhme mener, at Vi skulle lade Bogen endnu en Gang censurere ved Professorerne Reuss og Leth, og at der, dersom de ikke finde noget anstødeligt, stridende mod Guds Ord og den augsburgske Confession, i den, det da skulde trykkes saaledes, som Autor har forfattet den. Om Han (H.) nu ogsaa finder dette rigtigt eller ikke, derom ønske Vi at vide Hans Tanker. Det lader til, at Wøldike afsier Myg og nedsluger Kameler, og det bliver vel derfor nødvendigt at lægge en Dæmper paa ham¹⁾«.

To Dage senere skrev Kongen til Holstein: »Wøldike fik vel altfor meget sin Villie, om Jægers Bog ikke skulde komme ud, før det ny geistlige Collegium²⁾ traadte sammen. Han (Holstein) kunde gjerne sige Bluhme eller lade ham vide, hvad Han mener om Wøldikes Censur. At Han har givet Biskoppen en skriftlig Erindring i Anledning af Censuren, deri har Han gjort vel, og det finder vort Bifald; især har Han gjort vel i ikke [udtrykkelig] at nævne Jægers Bog³⁾«.

Bluhmes Forslag om at lade Skriftet omcensurere af de to Professorer, der fortrinsvis repræsenterede Pietismen, har Kongen eller Holstein dog vistnok haft Betænkeligheder ved; thi da Skriftet endelig udkom, var det forsynet med M. Wøldikes »Imprimatur«. Det var egentlig bestemt til Forherligelse af Reformationens tohundredaarige Jubelfest, men kom dog først for Lyset 3 Aar derefter. Dedikationen til Dronning Sophie Magdalene er imidlertid dateret: Hjertebjerg Præstegaard 23 Oct. 1736. Skriftets Titel er:

¹⁾ Rørdam, Hist. Saml. og Studier II, 279.

²⁾ General-Kirkeinspections-Collegiet, der begyndte sin Virksomhed i Slutningen af Aaret 1737.

³⁾ Rørdam, anf. Skr. II, 280—1. Anm. paa dette Sted bør udgaa som urigtig.

Poëtiske korte Summarier over Davids Psalmer, som haver for sig Een Poëtiske Dedication, der, i hen-seende til dette Danmarks Jubel-Aar 1736, viser Liusets Oprindelse, Modstaud, Fremgang og Overhaand, Og efter sig Eet Poëtiske Tillæg, der viiser Biblens Author, Egenskaber, Læsning, og i Synderlighed Psalme-Bogens Øyemærke. Kbh. 1739¹⁾. 4°.

Dedikationen er paa Vers og indeholder paa 22 Sider en Udsigt over Kirkens Historie ligefra Verdens Skabelse indtil Reformationen. En lille Prøve kan maaske fortjene Plads her. Efter at have omtalt Kirkerensningen i Tydskland forsætter Jæger saaledes:

Ved dette Naboe-Lius vort Lius vi Danske tændte,
Thi der Kong *Friderich* den Første selv erkienkte,
At det var sundt og sandt, hvad som blev præked der,
Besørgede hand at det samme prækes her.

Den første Prædikant af dette slags at regne
Magister Tausan var, en Mand af Danmarks egne,
Som her var fød, og da hand bleven var *Student*,
Til Tydskland reyste og med *Luther* blev bekiendt,
Af hvem han lærde det, som hand i Danmark siden
Forplantede igien med Frugt, som ey var liden:
Thi hand i alle Ting var *Luther* gandske lig,
Retskaffen, nidkiær og retsindig, uden Svig.
Den samme Modstand, som at *Luther* fandt hos hine,
Den samme mødte og vor *Tausan* her hos sine.
Som Chur-Fyrst *Friderich* var med sin *Luther* der,
Saa var Kong *Friderich* og med sin *Tausan* her.
Men efter Kongens Død sig Tiden saa forverrer,
At Pavens Bisper, som endnu var store Herrer,
Vor *Tausan* teent forbød et eenest Ord at knye,
Men ville, at hand som en Kætter skulle flye.

¹⁾ Skjønt Skriftet først udkom i dette Aar, er Angivelsen paa Titelen, om at Forfatteren var Præst i Elmelunde, dog ikke bleven forandret, uagtet han 1739 forlængst var Præst i Stege.

Men der Kong *Christian* den Tredie fik Cronen,
 Fik Ordet først sit Løb; thi han blev ved i Thonen,
 Og der hand Riget først fik frelst fra Fiende Haand,
 Saae hand det ogsaa frelst fra Pavens Aag og Baand.
 Det Herskab, som var Raad til Dannemarks Ulykker,
 I første Skynding hand med Roden strax oprykker,
 Da hand hver Biskop fast ved deres Hoved tog,
 Og deres Anhang ud af sine Lande jog.
 Det tvende Hundred Aar just nu i Tiden bliver,
 Naar man den tredivte i denne Maaned skriver,
 At GUD vor Danmark gav saa stor en Salighed,
 Og det foruden Blod, i Stilhed og i Fred.

Efter en mærkelig og vel skreven Fortale følger Skriftets Hovedstykke, Summarier eller korte rimede Indholdsangivelser over alle Davids Psalmer. Arrebo havde i sin Tid skrevet firestrofede Summarier over Psalmerne¹⁾; Jægers ere sexstrofede. De ere i Regelen meget vel lykkede, og Verse-maalet, som vi allerede have fundet hos den ældre Erik Pontoppidan²⁾, falder godt i Øret. Nogle faa Prøver, valgte saa godt som i Flæng, maa her finde Plads:

51 Psalme.

Her seer du Davids Bøn og Boed,
 Hand søger Naadens Bad og
 Flod,

Som gjør hans Synder hvide.
 Hand ynsker Aandens Fryd og
 Fred,

(Med Løfte om nye Lydighed)
 Og Kirken vel maa lide.

52 Psalme.

Her klager David Doëg an,
 At der af Godhed ey et Gran
 Var i hans Siæl at finde;

Thi skal GUD rykke hannem op,
 Bortkaste ham, den onde Krop:
 Men Davids Haab skal vinde.

53 Psalme.

O *Atheist* betænk og mærk
 Din Daarlighed og Ondskabs
 Verk,

Som æsker HERrens Domme.
 GUDs Arv og Folk du har for-
 fulgt,

Din Skam skal ikke blive
 dulgt,
 Naar Frelseren skal komme.

¹⁾ Rørdam, Anders Christensen Arrebos Levnet og Skrifter II, 43 ff.

²⁾ Kirkehist. Saml. 4. R. II, 247—8. 256.

dem, som have haft mig mistænkt, se, hvad min Tro og Religion er«. Skriftet har altsaa ogsaa biografisk Interesse, og hvad enten man er enig eller uenig med Forfatteren i hans Livsbetragtning, vil man næppe kunne nægte sin Anerkjendelse af den Dygtighed, hvormed Arbejdet er gjort. Det er tillige en dybt følt Lovtale over den gammeltestamentlige Salmeskat, grundet paa Forfatterens egen Erfaring, »siden jeg fik nogen ret Smag paa Guds Ord, og blev prøvet i Modgang og Fristelse«.

I Oktober 1737 døde begge Hr. Jægers gejstlige Foresatte, hans Provst og hans Biskop, og Anledning gaves derved til en stor Forandring i Elmelunde-Præstens ydre Vilkaar. Om han selv har gjort nogen Skridt til at blive Provst Huulbechs Eftermand i Stege, vide vi ikke; han har i ethvert Tilfælde ikke indgivet nogen Ansøgning om Embedet. Men han havde i Hofpræst Bluhme en sikker Velynder, og da Christian VI netop holdt af at kalde saadanne Mænd til Præster, som ikke selv havde søgt, i alt Fald ikke havde søgt gennem Kancelliet, saa var det snart afgjort, at Jæger skulde have det store Stege Sognekald. Den 17. November skrev Kongen til J. L. Holstein, der siden 1735 var Oversekretær i Kancelliet: »Provstiet i Stege have vi ikke givet bort¹⁾, men vel Præsteembedet, som en vis Jæger fra Hjertebjerg har faaet. Vi mene, at Provstiet just ikke behøver at være knyttet til Stege, og saa kunde Vi give Mossin, naar hans Sag er til Ende²⁾, Tjenesten i Hjertebjerg tilligemed Provstiet, hvormed han vel maatte være tilfreds«³⁾.

¹⁾ Paa denne Tid var det ellers endnu ikke almindeligt, at Provsterne fik nogen særlig kongl. Udnævnelse.

²⁾ Imod Provst Hans Mossin, Sognepræst ved Nicolai Kirke i Kbhvn. (s. ovf. S. 265) førtes paa denne Tid en farlig Sag, der endte med hans Afsættelse, fordi han fra Prædikestolen havde angrebet sine pietistiske Kateketer.

³⁾ Rørdam, Hist. Saml. og Studier II, 307.

Da vi endnu have den saakaldte Gratia!protokol, hvori Ansøgerne om ledige Embeder ere indskrevne med hosføjet kongl. Resolution, kunde det maaske være af Interesse at se, hvad der i samme findes om Besættelsen af Præstembedet i Stege:

Den 15de Novbr. A^o 1737.

Om SognePrestes Embede i Stege paa Møen efter afgangne Magister Jørgen Huulbech, hvorom Hans Majestet den 26de April 1737 allernaadigst har resolveret, at SognePresten sammesteds selv kand forrette eller beskikke een til at forrette Bøn Morgen og Aften samt Guds Tienniste paa alle Hellige Dage for de i Tugt- og Arbeids-Huuset sammesteds værende Fattige, supplicere allerunderdanigst:

1. Hans Bircherod, Prest til Faaberg i Christianiæ Stift, som i Aaret 1734 har haft den Naade at prædike for det samtlige Kongelige Herskab, og forhen af den HøytSalige Frue Marggrevinde siger sig være bleven forsikret om hendes Høye Intercession. Denne Supplique er ellers af Hans Majestet selv allernaadigst bleven nedsendt med Ordre at skulle opføres.

2. Povel With, som efter at have i sex Aar været Collega og Subrector ved Nyested Skole, har i tre Aar været Capellan hos den afdøde SognePrest.

3. Michel Pedersen Stilling, som har været Capellan i Schierbeck, og paa nogen Tiid forrettet SognePrestes Embede i LygumCloster, hvor Menigheden ham meget berømmer.

4. Johan Hendrich Schov, som i sex Aar har været SognePrest til St: Mortens Sogn i Nestved, og erbyder paa egen Bekostning at vil underholde en Catechetem til Ungdommens Nytte.

5. Iver Bager, som i 22 Aar har været Capellan pro Persona i Maybølle, Saxkiøbings Annex, i Lolland og af sin SognePrest, Provst og Biskop har faad meget berømmelige Skudz-Maale.

6. Jacobus Timmerman, som foreviiser sit Testimonium publicum og har gode Attester om sit Forhold.

7. Niels Haar Wegner, som næsten i 7 Aar har været Rector i Nyekiøbings Skole og med Hustrue samt 8 Børn sidder i stor Fattigdom.

8. Hans Jørgen Lund, som paa 13de Aar har været Rector i Rødbye i Lolland, og foreviiser en Deel brave Mænds gode Attester om hans Forhold.

9. Peder Blicher, som efter at have været paa siette Aar FeldPrest, omsider er kaldet til SognePrest for Stochemarcke Menighed i Lolland, hvor ham tillige blev paalagd en nye aarlig Pension af 130 Rdlr. at udgive til Presterne paa Aschøe, Fæmøe og Baagøe. Supplicanten har i 23 Aar været i dette Embede, og formedelst for 4re Aar siden paakommen u-lykkelig Ildebrand er hand bleven ruineret.

10. Peder Jacobsen Holm, SognePrest til Giested og Fielsøe Sogner i Wiborg Stift, der er saa ringe af Indkomme, at hand ej formaar at holde Capellan, er desuden ved Ildebrand bleven hiemsøgt, saa at hand sidder i fattig Tilstand.

11. Peder Splid, som i 16 Aar har være SognePrest for Durup Meenighed, hvor hand ej har uden 100 Rdlr. aarlig Indkomme, saa at hand med Hustrue og 5 Børn sidder i stor Fattigdom.

12. Fridrich Lehmeier, som i 26 Aar har været Capellan i Colding og formedelst Kaldets Besværlighed tilsat sin Helbred.

13. Albert Thura, SognePrest til Leirskov og Joordrup Meenigheder i Riber Stift. Supplicantens Broder, OberstLieutenant og HofBygmester Thura, intercederer med ham om en allernaadigst Bønhring.

14. Hendrich Olivarius, SognePrest for Butterup og Tudse Meenigheder i Sielland, som erbyder at afstaae en tredie Deel af Kaldets Indkomme til Catecheters Underholdning, og af Provsten har et godt SkudzMaal.

15. Gabriel Heiberg, Capellan for Nyekirkens Meenighed i Bergen, som har god Berømmelse af SognePrest og Provst.

Kongens egenhændige Resolution lyder:

Sogne Præste Embedet i Stege paa Møen skal have, foruden (3: uden) Probstiet, Hr. Jæger i Hierteberg, dog at hand

holder en dygtig Catechete, hvilken Vi vil sette, som skal nyde 100 Rldr. af Kaldets Indkomster, og den, som Vi her-efter bestiller til Hierteberg Menighed igien, skal tillige være Probst.

Senere tilføjet med en anden Haand:

Skal være Provst tilligemed.

Ifølge Jægers egen Optegnelse blev han 29. Novbr. 1737 »kaldet fra Elmelunde Menighed til Provst og Sogne-præst i Stege«. Planen om at gjøre Mossin til Præst i Elmelunde og Provst paa Møen faldt bort, da hans Dom endnu ikke var fældet. Jægers Forfremmelse, kun faa Aar efter at han i saa høj Grad af alle sine Foresatte var betragtet som en Urostifter, der ved Bøder skulde holdes inden sine Grænser, maa vel vække Forundring. Men Sagen var, at siden 1735 havde Christian VI ganske anderledes tonet Flag end tidligere og vovet sig frem til ved enhver given Lejlighed at fremdrage Pietismens Mænd, noget han ikke i de første Aar af sin Regjering havde formaaet overfor den Modstand, han fandt i sit Conseil¹⁾.

At Jæger har været en dygtig Provst, ligesom han var en nidkjer Præst, kan næppe drages i Tvivl. Herpaa tyder en i Bispearkivet bevaret Række Breve og Indberetninger fra de faa Aar, det blev givet ham at virke i Stege. Men de vise ogsaa, at den Myndighed, hvormed han optraadte, ikke har været alle til Behag²⁾.

Efter Biskop Worms Død blev, som bekjendt, M. Peder Hersleb, hidtil Biskop i Christiania, Sjælands Biskop; men han tiltraadte først et Halvaarstid efter sin Udnævnelse.

¹⁾ Se H. L. Møller, Kong Kristian den Sjette, S. 89 ff.

²⁾ I et Brev af 1 Apr. 1739 til Biskop Worms Eftermand ytrer Jæger blandt andet: »Man finder stor Importunitet hos en Del af dem, som bilder sig ind at vide noget [ø: Studenter], hvorhos ytrer sig saadan Malitie til at gjøre deres Superieurs al Tort, at omend-skjønt de ikke kan gjøre det, de ville, gjøre de dog det, de kan, især en Del Præster imod deres Provster, hvilke de ikke ville vige; thi de sige: En Provst er ikkun primus inter pares«.

Nogen Tid derefter tilskrev Provst Jæger ham følgende Brev:

Deris Eminence,
Høyædle og Høyærværdige Hr. Biskop!

Ligesom jeg bad Gud, der vor forrige Biskop var død, at hand igien ville udsee os en Mand efter sit eget Hierte, saa takkede jeg ogsaa Gud, der jeg hørte, at det blev Deris Høyærværdighed, som er bekiendt at vandre i Enfoldighed og Guds Rætsindighed. Herren give Deris Eminence fremdeeles der til rigelig sin Naade, at Hand, som har betroet Dem saa høyt et Embede, ogsaa formeerer Dennem sine Gaver til at udrætte alleting vel, til sin Ære og sin Kirkes beste! Men at jeg ikke før har indfunden mig med denne min skyldigste og ydmygste Gratulation, er kommen der af, at jeg vidste, hvad Arbeide der haver hilset Deris Eminence i Døren og den første Indgang til os, og derfor besluttede at oppebie beleyligere Tid, paa det jeg da og kunde indsende disse medfølgende Ting, som ere de Betænkninger fra Præsteskabet paa Møen over eet og andet, som General-Kirke-Inspectionen haver forlangt. Foruden Enhvers in originali følger hos mine en kort Extract af de beste, for at spare General-Kirke-Inspectionen for aldt for meget at læse. — —

Jeg tviler ikke paa, at jo Deris Høyærværdighed veed, at Deris Kongelig Mat^{te} for kort Tid siden allernaadigst har kaldet mig til Proust og Sogne-Præst i Steege paa Møen. Thi jeg har ved 2de Skrivelser anmeldet det i Deris Høyærværdigheds absence for Stifts-Prousten¹⁾; vil

¹⁾ Niels Dorph, der blev Herslebs Efterfølger paa Christiania Bispestol. Han havde angivet for Hersleb, at Jæger havde tiltraadt Embedet i Stege uden at have faaet bispelig Kollats. Da Hersleb skrev til Jæger derom, svarede denne (27. Aug. 1738), at han to Gange havde skrevet til Dorph om Sagen uden at faa Svar, hvorfor han havde maattet tiltræde Embedet i Stege, hvor Menigheden ikke længere kunde undvære ham. Han mente derfor, at Dorphs Angivelse imod ham var ubeføjet.

og derfor ydmygst her ved forespørge mig, om det bliver Deris Eminence beleyligt til næste Landemode mig til samme mit Prouste-Embede at indsætte og creere, allerydmygst bedende, at jeg altid maa være Deris Eminence recommenderet, der jeg med ald underdanig Respect forbliver (osv.).

Steege d: 13 Maji

Nicolaj Jæger.

1738.

I Paludans Beskrivelse over Møen (I, 484) fortælles: »Da Kong Christian den Sjette engang var paa Møen, og spiste hos Provsten (Hr. Nicolaj Jæger) nedlod Kongen sig til at spøge med ham, og sagde iblandt Andet: »Det er vel et meget slet Kald, De har«. »Deres Majestæt«, svarede Provsten, »det er for stort et Levebrød for een Mand. To kan rundeligen leve deraf«. Forundret over dette Svar, som røbede en ikke almindelig Uegennyttighed, gav Kongen ham Løfte, at naar Kaldet efter hans Tid blev delt, skulde hans Descendenter, naar de dertil vare værdige, have fortrinlig Adgang til det nye Kald. Dette Løfte gik og i Opfyldelse, da Sønnesønnen, Jørgen Jæger, 1782 fik Damsbolte«. Herved er dog at bemærke, at det er lidet rimeligt, at Christian VI har været paa Møen i de faa Aar, Jæger var Præst i Stege, end mindre at Kongen har spist hos Præsten. Naar Delingen først skulde ske efter Hr. Jægers Afgang, kan det heller ikke skjønnes, at hans Uegennyttighed var saa stor. Men da han dog utvivlsomt har været meget ivrig i Tjenesten, er det jo ikke usandsynligt, at han har følt, at det var vanskeligt at besørge Embedet paa rette Maade, naar det store Damsholte Distrikt var en Del af Stege Landsogn, og at han paa én eller anden Maade kan have antydnet dette. Saa meget er i alt Fald vist, at det først var efter Hr. Jægers Død, at Damsholte blev udskilt fra Stege som et eget Pastorat. Den Hans Jørgen Jæger, som 1782 blev Præst i Damsholte, var for øvrigt ikke en Sønnesøn, men en Brodersøn af Provst Nicolaj Jæger.

Ved S. Hans Landemode i Røskilde 22. Juni 1740 prædikede Provst Jæger, og hans Prædiken over 1 Pet. 2, 5 findes udgiven i den af Biskop Hersleb foranstaltede Samling af Landemodesprædikener (*Sermones ad Clerum*. Første Samling. Kbh. 1740. S. 207—40) under Titel »Guds Kirkes foranderlige og forunderlige Omstændigheder, een Tid i stor Elendighed og slet Tilstand, en anden Tid i stor Kraft og velsignet Tilvæxt«. Hovedsummen af denne Prædiken er: »Uden Hellighed skal ingen see Gud, og uden Hellighed er ingen at ansee for at høre Gud til« — altsaa et ogsaa i vor Tid meget aktuelt Thema.

Snart efter var Hr. Jægers Tid omme. Der haves et Brev fra ham til Biskoppen, skrevet med hans sædvanlige faste Haand den 6. September 1740 og uden Antydning om nogen Svaghed. Faa Dage derefter døde han, 15. September s. A.¹⁾. Skjønt Stege var et meget godt Kald, havde Jæger dog været der saa kort, at det ikke var lykkedes ham at faa sin Gjæld fra tidligere Tid betalt. Hans Hustru overlevede ham til 1748. I sit Ægteskab skal han have haft 7 Sønner og 4 Døtre. Af disse Børn var 1742 endnu 8 i Live. Blandt Sønnerne kan mærkes Ulrik Adolf, der, skjønt han roses som »et stille Menneske«, et Aars Tid efter Faderens Død vakte en pinlig Opmærksomhed i Stege ved et sædeligt Fald. Længe benægtede han det; da Eden tilsidst blev ham forelagt, gik han dog i sig selv og tilstod. Men Kirkens Disciplin, den Straf, hans Fader havde været saa rask til at anvende, unddrog han sig ved Flugt. Senere blev han dog personel Kapellan i Norge og endte som residerende Kapellan ved Budolfi Kirke i Aalborg. En anden Søn, Ephraim Jæger, blev Præst i Norge²⁾.

¹⁾ Brev om hans Død fra Præsten Jens With i Kjeldby til Biskop Hersleb (dat. 21. Sept. 1740).

²⁾ Wiberg, III, 118. Leth og Wad, Dimitt. fra Herlufsholm, S. 98. Dokumenter i Sjælands Bispearkiv.
